

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет «Острозька Академія»
Навчально-науковий інститут
міжнародних відносин та національної безпеки
Кафедра міжнародних відносин

Кваліфікаційна робота
на здобуття освітнього ступеня магістра

на тему: **«Діяльність міжнародних неурядових організацій в Україні
під час війни»**

Виконала студентка другого курсу, групи ЗММв-2
спеціальності 291 «Міжнародні відносини,
суспільні комунікації та регіональні студії»,
освітньо-професійної програми
«Міжнародні відносини»

Воловик Ірина Анатоліївна

Керівник – доктор політичних наук, професор
СИДОРУК Тетяна Віталіївна

Рецензент – кандидат історичних наук, доцент
ШОСТАК Інна Віталіївна

Робота допущена до захисту

(протокол № __ засідання кафедри міжнародних відносин від
_____ 2025 року
Завідувач кафедри міжнародних відносин: _____
(прізвище ім'я й по батькові)

м. Острог – 2025 р.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ.....	3
ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. МІЖНАРОДНІ НЕУРЯДОВІ ОРГАНІЗАЦІЇ ЯК АКТОРИ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН.....	9 1.1.
Поняття, роль та класифікація міжнародних неурядових організацій.....	9 1.2.
Правові засади діяльності міжнародних неурядових організацій.....	15 1.3.
Сучасні методологічні підходи в дослідженні діяльності міжнародних неурядових організацій	22 Висновки до розділу 1.....
28	РОЗДІЛ 2.
ФОРМИ ТА НАПРЯМИ ДІЯЛЬНОСТІ МІЖНАРОДНИХ НЕУРЯДОВИХ ОРГАНІЗАЦІЙ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВІЙНИ.....	30 2.1. Нормативні засади та форми діяльності МНУО в Україні.....
30	2.2. Міжнародна технічна допомога в Україні в 2014-2025 роках: аналітичний огляд
36	2.3. Роль МНУО в проєктах технічної допомоги та гуманітарній діяльності в Україні.....
46	Висновки до розділу 2.....
52	РОЗДІЛ 3. РОЗВИТОК ПАРТНЕРСТВА З МІЖНАРОДНИМИ НЕУРЯДОВИМИ ОРГАНІЗАЦІЯМИ В УКРАЇНІ.....
54	3.1. Дослідження кейсів діяльності МНУО в Україні в 2022-2025 роках.....
54	3.2. Політика локалізації як основа партнерства з МНУО.....
62	3.3. Роль МНУО у формуванні стійкості та відбудові України.....
67	Висновки до розділу 3.....
71	ВИСНОВКИ.....
72	СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....
76	ДОДАТКИ.....
88	

ВІЛ вірус імунодефіциту людини

ДМС Державна митна служба

ЕКОСОР Економічна та соціальна рада ООН

ЄС міжнародні неурядові

МГС організації міжнародна

МНУО МТД технічна допомога

НУО неурядові організації

ООН Організація

ПКУ об'єднаних націй

ПРООН Податковий кодекс

Європейський союз України Програма

міжнародна розвитку ООН

гуманітарна система

CCCM* Global Camp Coordination and Camp Management / Кластер з питань управління та координації місць тимчасового проживання в Україні ЕТС*

Emergency Telecommunication / Телекомунікація в надзвичайних ситуаціях

GBV* Gender Based Violence / Гендерно зумовлене насилля МРСА*

Multipurpose Cash Assistance / Багатоцільова грошова допомога NFIs*

Non-Food Items / Непродовольчі засоби

OCHA Office for Humanitarian Affairs / Управління ООН з координації гуманітарних справ

FSL* Продовольчої безпеки та засобів до існування

USAID United State Agency for International Food Security and Livelihoods / Кластер з Development

WASH* Water, Sanitation & Hygiene / Вода, санітарія та гігієна

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Агресія російської федерації проти України, яка розпочалась в 2014 році, призвела до низки гуманітарних, безпекових та соціально-економічних викликів, які в рази загострились та зросли у лютому 2022 року. Відповідно до викликів та загроз, зросла й активність міжнародних організацій в Україні та їх роль як партнерів у вирішенні першочергових завдань національної безпеки. Спираючись на досвід роботи в конфліктах, МНУО змогли з перших днів повномасштабного вторгнення розгорнути механізми кризового реагування як в Україні, так і за її межами. Дослідження ролі МНУО у формуванні національної стійкості та у відновленні України є важливим напрямком наукової та практичної діяльності у сфері міжнародних відносин.

Зарубіжні автори (М. Barnett, А. Donini) приділяють значну увагу діяльності міжнародних гуманітарних організацій, еволюції механізмів та принципів їх роботи, досліджують досвід МНУО в країнах Близького Сходу, в Африці, Південній Азії. Фіксація, узагальнення та вивчення досвіду адаптації системи реагування міжнародних організацій в умовах російсько-української війни відбувається наразі в режимі реального часу, що зумовлює високе практичне значення таких досліджень, зокрема й дискусії щодо ефективності та координації міжнародної допомоги на державному рівні.

Значна частина досліджень фокусується на міждержавних програмах підтримки України, дослідженні динаміки підтримки ЄС та НАТО (Е. Freyer, І. Lishchynsky, М. Lyzun). С. Trebesch, А. Antezza пропонують методичні підходи до оцінки обсягів міжнародної допомоги, з акцентом на військову, фінансову підтримку та проекти міжнародної технічної допомоги. Разом з тим, діяльність МНУО в цьому контексті не висвітлюється, увага приділяється радше окремим

країнам, міжнародним організаціям та фінансовим інституціям.

В українських дослідницьких колах все більше уваги зосереджено навколо вивчення масштабів та напрямкам підтримки України в період 2022-2025 років

5

(Гордєєва І., Нагорний А., Хмелевська О., Ткач, М., Слободяник М., Макошенець, П.), а також ролі міжнародних партнерів у відбудові України (Залізнюк В., Пласкун А., Богдан Т., Нагорний А.). Цікавими є роботи дослідників міжнародників, зокрема Дриги А. щодо стратегій міжнародних партнерів у формуванні програм підтримки для України. Разом з тим, міжнародні організації, які представляють неурядовий сектор та не відносяться до структури ООН, все ще залишаються поза увагою дослідників.

Таким чином, попри певні напрацювання науковців, актуальними та не достатньо вивченими залишаються питання системного характеру щодо ролі та особливостей діяльності МНУО в Україні, їх взаємодії між собою та з органами державної, місцевої влади та громадянським сектором. Потребують уточнення підходи щодо класифікації таких організацій, їх форм та інструментів діяльності, масштабів підтримки. А також узагальнення актуальних викликів, які знижують ефективність діяльності МНУО в Україні та розробка рекомендацій, щодо їх подолання.

Метою роботи є визначення ролі та особливостей діяльності міжнародних неурядових організацій в Україні в період російсько-української війни та їх впливу на формування національної безпеки. Для досягнення мети в дослідженні були поставлені наступні **завдання**:

- розкрити поняття та роль МНУО як акторів міжнародних відносин; - розглянути базові засади та сучасні концепції діяльності МНУО; - узагальнити нормативні вимоги та форми діяльності МНУО в Україні; - проаналізувати показники діяльності МНУО в Україні в 2014-2025 роках в проєктах технічної допомоги та гуманітарної підтримки;

- дослідити особливості формування та розвитку партнерства міжнародних та локальних громадських організацій в Україні під час російсько-української війни;
- розкрити роль МНУО у відновленні України.

6

Об'єктом дослідження є діяльність міжнародних неурядових організацій. **Предмет дослідження** визначений як особливості діяльності міжнародних неурядових організацій в Україні в період російсько-української війни.

Хронологічні рамки дослідження охоплює 2014-2025 роки. Гібридна війна росії проти України розпочалась з 2014 року, коли росія проявила агресію та порушила норми міжнародного права, анексувавши Крим та розпочавши воєнні дії в Донецькій та Луганській областях. Відповідно до хронології визначено **географічні рамки** дослідження: діяльність міжнародних неурядових організацій досліджувалась на територіях, підконтрольних Україні.

Під час дослідження були використані наступні **методи**:

- аналізу та синтезу – для систематизації даних з офіційних урядових джерел та нормативних актів, наукових публікацій та статистичних звітів; - дослідження рядів динаміки – для виявлення тенденцій зміни кількості проєктів МТД та обсягів їх фінансування в 2014-2025 рр.;
- метод класифікації – для групування проєктів за тривалістю, фінансуванням, донорами і сферами впливу;
- порівняльний аналіз – для оцінки обсягів фінансування окремих проєктів відповідно до їх тривалості різними донорами;
- кореляційний аналіз - для визначення залежності обсягів фінансування від тривалості проєктів та для визначення залежності рівня фінансування потреб гуманітарних кластерів та рівня присутності серед їх членів МНУО;
- елементи якісного (експертного) аналізу у формі інтерв'ю – для визначення впливу проєктів МТД на діяльність НУО в Україні;

- метод кейс-стаді – для вивчення кейсів співпраці НУО та МНУО в умовах російсько-української війни.

Джерельною базою дослідження стали нормативні документи національного та міжнародного рівня, офіційні звіти Міністерств та відомств

7

України, звіти міжнародних організацій, відкрита звітність МНУО, матеріали інтерв'ю та кейсів, у впровадженні яких автор брала особисту участь. **Науковою новизною** в кваліфікаційній роботі є наступні результати: - вдосконалення методичних підходів до визначення показників діяльності МНУО в Україні через їх класифікацію, оцінку структури та обсягів проєктів міжнародної технічної допомоги, визначення кореляційних зв'язків між рівнем залучення МНУО в кластери гуманітарного реагування та рівнем задоволення потреб у фінансуванні кластерів;

- систематизовано та порівняно дві моделі співпраці між МНУО та НУО в умовах війни з використанням методу кейс-стаді.

Практичне значення кваліфікаційної роботи полягає у тому, що отримані результати та сформульовані висновки можуть бути використані для удосконалення підходів до взаємодії між міжнародними неурядовими організаціями та українськими державними інституціями, органами місцевого самоврядування і громадськими об'єднаннями в умовах війни та повоєнної відбудови. **Практична апробація** окремих результатів дослідження відбулась у формі наукової публікації на тему «Проекти міжнародної технічної допомоги в Україні: класифікація, тенденції, виклики», яка була підготовлена в співавторстві з науковим керівником Тетяною Сидорук та надрукована в Journal of Innovations and Sustainability, 2025, Vol. 9, No. 1. Видання відноситься до категорії фахових.

Структура дослідження. В першому розділі роботи було досліджено теоретико-методологічні засади діяльності міжнародних неурядових організацій як самостійних акторів міжнародних відносин, запропоновано їх класифікацію,

розглянуті рейтингові позиції найбільших МНУО та показники їх діяльності, узагальнені характерні особливості МНУО, що дозволяють їх розглядати як окремих акторів в системі міжнародних відносин. Були проаналізовані та систематизовані норми міжнародного права щодо визначення суб'єктності

8

МНУО, а також визначені основні методичні підходи, які можуть бути застосовані для дослідження діяльності МНУО.

В другому розділі розглянутий національний правовий вимір діяльності МНУО, їх статус, умови реєстрації. Проведено ґрунтовний аналіз діяльності міжнародних партнерів в Україні в форматі міжнародної технічної допомоги та гуманітарної підтримки за 2014-2025 роки. Приділено увагу дослідженню обсягів фінансування, географії партнерства, досліджені взаємозв'язки між тривалістю проєктів та обсягами їх фінансування, визначені пріоритетні сфери діяльності. Окрему досліджено діяльність МНУО в Україні та кластерний підхід в координації гуманітарної допомоги.

Третій розділ присвячено вивченню досвіду реалізації проєктів технічної допомоги в партнерстві між МНУО Oxfam GB та Socodevi (Канада) та українськими громадськими організаціями ДОГО «СКС» та ГС «Бізнес мережа сільських жінок». Розкрито особливості політики локалізації та результатів її впровадження в Україні під час війни. Розглянуто роль МНУО у відбудові України та основні напрямки побудови партнерства з стейкхолдерами цього процесу.

Обсяг роботи складає 75 сторінок, список використаних джерел складає 88 публікацій українською та англійською мовами. Робота містить 5 таблиць, 5 рисунків та 3 додатки.

9

РОЗДІЛ 1

МІЖНАРОДНІ НЕУРЯДОВІ ОРГАНІЗАЦІЇ ЯК АКТОРИ

МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

1.1. Поняття, роль та класифікація міжнародних неурядових організацій

Визначення поняття міжнародної неурядової організації є важливим для подальшого дослідження, адже на міжнародній арені є ціла низка акторів, які є дотичним до поняття міжнародна організація, що може викликати помилкове трактування інституційної сутності МНУО.

Розпочнемо дослідження з поняття міжнародної організації, оскільки за нашою гіпотезою, МНУО є частковим проявом комплексної категорії. Варто зазначити, що міжнародні організації як явище почали активно формуватися та проявлятися в XIX ст., що було зумовлено, на думку Archer С. (2001) такими факторами: існування достатньої кількості суверенних держав, які функціонують як політичні одиниці; значна кількість контактів між державами; усвідомлення проблем, які виникають через співіснування держав; їхнє визнання «необхідності створення інституційних механізмів та систематичних методів регулювання їхніх відносин один з одним» [1, с. 4]. Не заглиблюючись в історичний контекст, можна сказати, що всі чотири передумови для активного розвитку міжнародних організацій склалися саме в XIX столітті і активно набували масштабів в 20 столітті, коли розвиток міжнародних організацій досягнув піку.

Досліджуючи поняття «міжнародна організація» Archer С. зазначає, що перед тим, як поєднати два слова у визначення варто розглянути їх трактування окремо. Так, прикметник міжнародна (*international*), історично був синонімом прикметників міждержавна (*interstate*), міжурядова (*intergovernmental*) [1, с.1]. Проте, в другій половині 20 сторіччя, ця синонімічність дещо втратила точність, оскільки міжнародні відносини набули нових акторів, крім урядів та держав – бізнес, громадський сектор, окремі люди.

Поняття «організація» походить від дієслова «організовувати» і, на відміну від синоніма «інституція», більш точно відображає процес міжнародних відносин,

який організовується між урядами та приводить до створення певної структури. Слово «інституція» латинського походження і означає буквально «підручник з римського права». Кармазіна М., та Щурбована О. в своїй роботі відзначають, що «інституціям відводиться значення символічних, звичаєвих, семіотичних значень та практик, закріплення і відтворення яких здійснюється за допомогою таких соціальних організацій, як інститути (зокрема, політичні)» [2].

Klabbers J. (2015) говорить про міжнародні організації, як про суб'єктів права, які створюються між державами, виконують публічні функції і час від часу розглядаються як альтернатива державам [3].

Mingst K. (2025) визначає в своїй статті на порталі Britanica, що міжнародні організації, це інституції, створені за принципом членства щонайменше трьома державами, які уклали між собою договір та здійснюють свою діяльність на території декількох держав [4].

Ще більш точне визначення для міжнародних організацій дає К. Schmalenbach (2020): «...з метою розмежування та класифікації, міжнародні організації можна розуміти як утворення, а) засновані договором або іншими документами, що регулюються міжнародним правом, та б) здатні формувати через свої органи автономну волю, відмінну від волі в) своїх членів» [5].

Отже, попри авторські підходи до трактування поняття «міжнародні організації», дослідники сходяться на тому, що це організації, які 1) створюються урядами країн, 2) мають суб'єктність в міжнародному праві, тобто мають право укладати угоди від свого імені з іншими суб'єктами міжнародних відносин, 3) створюються на засадах членства для врегулювання питань, що становлять інтерес для країн членів.

За даними неприбуткового незалежного дослідницького інституту Union of International Associations (UIA), сьогодні в світі нараховується понад 75000

міжнародних асоціацій, з яких біля 300 є міжнародними (міжурядовими)

організаціями [6]. Їх класифікують за кількістю членів, за масштабом впливу, за тематикою діяльності, регіональним критерієм. Докладна класифікація міжнародних організацій не є темою нашого дослідження, проте, варто зазначити, що Україна є членом багатьох міжнародних організацій, в тому числі однією з країн-засновниць ООН (1945).

Міністерство закордонних справ України відповідальне за ведення Єдиного державного реєстру міжнародних організацій, членом яких є Україна. Станом на лютий 2025 року в Реєстрі нараховується 81 міжнародна організація, де Україна, є членом, в тому числі в 2-х організаціях членство призупинено через заборгованість по виплаті внесків (Міжнародна організація виноградарства та виноробства, Міжнародна організація з цукру). До 2-х організацій, з штаб квартирою в РФ, Україна подала документи про вихід з членства (Міжнародний центр наукової та технічної інформації та Об'єднаний інститут ядерних досліджень) [7]. Класифікація членства України в міжнародних організаціях наведена в Додатку А.

На нашу думку, Міністерству закордонних справ України варто приділити більше уваги презентації інформації в зазначеному вище Реєстрі, адже стилістично він виглядає не впорядкованим, невідформатовані дані ускладнюють аналітичну роботу. Розгляд питань членства України в міжнародних організаціях важливий для подальшого дослідження діяльності міжнародних неурядових організацій в Україні (розділ 2). Більше того, саме через розуміння принципів створення і діяльності міжнародних організацій можна більш повно визначити, чим є МНУО, а які ознаки їй не притаманні.

Неурядові організації були офіційно визнані як суб'єкти міжнародних відносин ООН в програмних документах ще в середині 20 століття. Зокрема, в Програмних та операційних політиках та процедурах ПРООН, зазначається, що «неурядова організація... некомерційна організація, група або установа, яка діє

незалежно від уряду та має гуманітарні або розвивальні цілі. Якщо НУО

призначена для реалізації проєкту ПРООН (UNDP), вона повинна мати правовий статус для діяльності відповідно до законів, що регулюють діяльність НУО в країні програми» [8].

Департамент громадської інформації ООН дає інше визначення НУО: «некомерційна, добровільна група громадян, організована на місцевому, національному або міжнародному рівні для вирішення питань на підтримку суспільного блага. Орієнтовані на виконання завдань та складаються з людей зі спільними інтересами, неурядові організації виконують різноманітні послуги та гуманітарні функції, доводять проблеми громадян до відома урядів, контролюють реалізацію політики та програм, а також заохочують участь зацікавлених сторін громадянського суспільства на рівні громад» [9]. В цьому визначенні визначається статус НУО на рівні актора міжнародних відносин.

Попри офіційні визначення поняття, навколо статусу неурядових організацій є багато дискусій серед вчених. Однією з комплексних наукових робіт щодо ролі неурядових організацій в міжнародних відносинах є дослідження Ahmed S. та Potter D.M. (2006), в якому зазначається, що серед самих організацій громадського сектору, які працюють на міжнародному рівні використовується різна термінологія, яка описує їх організаційну форму. Зокрема, Міжнародний Комітет Червоного Хреста (ICRC) визначається як неурядова гуманітарна агенція. В США існують організації типу «приватна волонтерська організація» (PVO), що за своїм значенням є практично синонімом NGO [10].

Спираючись на нормативні документи ООН, автори висловлюють думку, що головною ознакою НУО є неприбутковість, а також певні цінності: не пропагувати насильство; будь-яка проблема прав людини має бути загальною, а не обмежуватися певною громадською групою, національністю чи країною. Релігійні організації, заклади освіти чи політичні партії не вважаються НУО [10, с. 8].

Певна частина неприбуткових організацій, які працюють на міжнародному рівні з середини минулого століття мають форму благодійних організацій, фондів,

фундацій. Зокрема, Oxfam, одна з найстарших організацій, заснована в 1942 році як Оксфордський комітет з питань допомоги голодуючим. На нашу думку, організації, які мають історію діяльності з 20 століття, обирали для себе ту форму реєстрації, яка була прийнятною на момент їх реєстрації – агенція, фундація, благодійний фонд, комітет. Більш сучасні НУО чітко ідентифікують свою приналежність саме до громадського сектору і реєструються відповідно до правових норм країни походження, навіть, якщо й планують працювати глобально.

У відкритих базах даних нараховуються десятки тисяч НУО, які працюють на міжнародному рівні. В 2000 році за ініціативою провідних МНУО було створено Світову асоціацію НУО (*World Association of Non-Governmental Organizations – WANGO*), в базі даних якої станом на 2025 рік налічується більше 54000 НУО по всьому світу [11].

Для класифікації МНУО пропонуємо використати наступні критерії: сфера діяльності, географія діяльності, обсяг фондів, країна походження (таблиця 1).

Таблиця 1.1

Критерії класифікації МНУО, розроблено автором

Критерій	Характеристика	Приклади
Сфера діяльності	Визначає проблематику, з якою працює МНУО, допомагає в пошуку партнерств. Сфера діяльності зазвичай зазначається в статуті організації, відображається в її місії, цінностях, баченні	Гуманітарне реагування, захист прав людини, економічний розвиток, права дітей, права жінок, екологічні питання, добробут тварин, культура, інноваційні технології тощо
Географія діяльності	Важлива для розуміння присутності організації на глобальному рівні чи в окремих регіонах	Глобальний рівень, Континентальний, регіональний, національний, локальний

Критерій	Характеристика	Приклади
Країна реєстрації	Важлива для розуміння нормативної бази та правових ризиків роботи з організацією	Країни світу, які мають окреме законодавство для регулювання роботи НУО
Обсяг фондів	Характеризує досвід, довіру та масштаби роботи організації	Найбільші МНУО в 2025 році мали бюджет більше 1 млрд. дол. США

В 2025 році до найбільших МНУО ввійшли 11 організацій, які були обрані за показниками: кількість найманих працівників, фінансування і доходи, кількість країн, соціальний вплив [12]. Топ-5 організацій представлені в таблиці 1.2. Таблиця

1.2

Найбільші МНУО в світі, 2024

МНУО, рік реєстрації	Сфера	Географія	Бюджет, млн. дол. США	Країна походження
World Vision International, 1950	Добробут дітей, освіта, здоров'я, боротьба з голодом	100+ країн	2500	Великобританія
Mercy Corps, 1979	Гуманітарне реагування, економічний розвиток	40+ країн	660	США
Oxfam International (21 організація), 1995	Бідність, нерівність, соціальна справедливість,	70+ країн	1000	Великобританія
BRAC, 1979	Мікро фінансування,	12 країн	1000	Бангладеш

	освіта, здоров'я, вповноваження жінок			
International Rescue Committee (IRC), 1933	Допомога біженцям і переміщеним особам	40+ країн	900	США, Бельгія

Джерело: узагальнено автором за матеріалами [13-17]

15

Таким чином, розглянувши визначення та класифікацію міжнародних організацій та міжнародних неурядових організацій ми можемо зробити висновок про їх автономну суб'єктність та незалежність категорій. Гіпотеза, про те, що МНУО є одним з видів міжнародних організацій не підтвердилась, оскільки визначальна характеристика МНУО – незалежність від урядів.

Разом з тим, варто зазначити, що і міжнародні міжурядові, і МНУО мають багато спільних завдань в гуманітарній, соціальній, екологічній та безпековій (кризовій) сферах, що робить їх партнерами та повноправними акторами на міжнародній арені.

Узагальнюючи, можна зробити висновок про те, що міжнародна неурядова організація – це організація, яка містить всі ознаки неурядової (громадської) організації та провадить свою діяльність на міжнародному рівні для вирішення гуманітарних, соціальних, економічних та інших завдань, задекларованих в її статуті.

1.2. Правові засади діяльності міжнародних неурядових організацій

Разом із зростанням кількості та масштабів діяльності МНУО зростає й увага до питань регулювання їх правового статусу та діяльності на глобальному та локальному рівнях. Бевза Ю. П., Демчик Н. П., Мота А. Ф. (2023) розглядаючи

теорію міжнародного права, зазначають, що держави є первинними суб'єктами міжнародного права, а міжнародні організації – похідними [18, с. 7]. Серед галузей міжнародного права також виділяють міжнародне гуманітарне право та його підгалузі «гуманітарне право в мирний час» і «гуманітарне право в період збройних конфліктів» [18, с. 9]. Автори зазначають, що: «Міжнародна організація – постійне об'єднання міжурядового і неурядового характеру...» [18, с. 32]. На нашу думку це вносить певну невизначеність, оскільки може трактуватися як визнання МНУО різновидом міжнародних організацій. В той же час, імунітети і

16

привілеї персоналу міжнародних організацій не поширюються на міжнародні неурядові організації, що ще раз підкреслює незалежність цих двох суб'єктів міжнародних відносин.

Відповідно до теорії функціоналізму, яка стала основою для формування міжнародних організацій в сучасній формі, для управління, посередництва або запобігання конфліктам між державами міжнародні організації повинні мати певні права, обов'язки, імунітет та систему управління, включно з ресурсами [19]. Очевидно, що автори і послідовники теорії функціоналізму мали на увазі саме міжурядові міжнародні організації, оскільки на початку ХХ століття мова про громадський сектор, неурядові організації не йшла.

На нашу думку, МНУО мають досить не простий правовий режим діяльності, оскільки, як громадська організація вони повинні перебувати в полі правових норм для НУО тих країн, в яких вони мають реєстрацію, а з іншої сторони - вони за сферою своєї діяльності потрапляють під дію міжнародного, зокрема гуманітарного права.

Визнання НУО на міжнародному рівні є важливим для забезпечення їх діяльності. Таке визнання закріплено в нормативних документах ООН. Зокрема, в статті 71 Хартії ООН [21] мова йде про важливість рослі НУО та їх право на представництво в структурах ООН. Згідно Резолюції ECOSOC – Економічної та соціальної ради ООН - № 1996/31, громадські організації мають право бути

представленими в Раді в наступних статусах: консультант, спостерігач, а також мати усну чи письмову доповідь на засіданні [22]. З метою підтримки ініціатив та розвитку громадянського суспільства та захисту прав людини ООН створила Демократичний Фонд (UNDF) [23]. Рішення щодо визнання НУО повноправними учасниками міжнародних відносин у складі структурних організацій ООН було прийнято в 1945 році, в 1946 році ECOSOC зареєструвало як консультантів 41 НУО [24], а в 2024 році в цій структурі нараховується вже більше 6000 тисяч

17

організацій громадського сектору. В інших радах ООН НУО мають також значне представництво.

Для дослідження правового статусу МНУО важливо, що в нормативних документах зазначається, що «міжнародні, регіональні, субрегіональні та національні НУО» можуть стати членами Економічної та соціальної ради ООН [25].

Європейський Союз також активно підтримує та співпрацює з НУО у впровадженні своєї політики розвитку, гуманітарної політики та політики у сфері прав людини. Він має власні критерії прийнятності для фінансування та партнерства, викладені в різних нормативних актах ЄС щодо фінансування (наприклад, Регламент (ЄС) 2021/947 про створення Інструменту сусідства, розвитку та міжнародного співробітництва – Глобальна Європа). На рівні ЄС створені об'єднання, конфедерації та асоціації різних за сферою діяльності НУО [26].

Як вже зазначалося в розділі 1.1, МНУО можуть набувати різних організаційних форм, залежно особливостей законодавства в тій, чи іншій країні. Так, у Франції, Бельгії, Канаді та Німеччині найбільш поширеними формами НУО є асоціації – групи, які об'єднують членів за спільними цінностями на неприбутковій основі [27].

В США, Швейцарії, Німеччині та Нідерландах поширеною формою є

фундації. Це організації, «які створені шляхом безповоротного виділення активів на суспільно корисну мету. Вони часто володіють значними фінансовими ресурсами та або керують власними програмами, або надають кошти іншим організаціям» [27].

У Великій Британії та країнах Співдружності популярними організаційними формами для здійснення громадської діяльності є благодійні фонди. Ця форма НУО набула поширення і в Україні, особливо під час повномасштабного вторгнення. В Україні більшість організацій громадського сектору представлені у

18

формі громадських організацій, громадських спілок, асоціацій. Докладніше про це ми поговоримо в розділі 2.

Попри великі позитивні зміни у розвитку НУО та МНУО за останні півстоліття, експерти говорять і про певні виклики:

- в багатьох країнах реєстрація НУО є складною, довготривалою процедурою, яка потребує коштів. Таким чином уряди окремих країн намагаються стримувати зростання громадської активності, особливо організацій, які критикують існуючий режим;
- деякі уряди засновують власні НУО, так звані «фантомні» організації, які отримали назву GONGOs – Government Organized Non-Government Organizations. Такі організації імітують громадську діяльність, є залежними і слугують інтересам уряду. Їх існування суттєво підриває довіру до НУО [27];
- деякі держави обмежують діяльність неурядових організацій за допомогою спеціальних законів, які забороняють або обмежують іноземне фінансування, порушують фактично право людей на свободу слова, зібрань тощо. Прикладом може слугувати Закон РФ «Про контроль за діяльністю осіб, які перебувають під іноземним впливом». Цей закон був прийнятий ще в 2012 році, але протягом 13 років пройшов кілька читань і кожного разу

набував все нових уточнень щодо ознак «іноземних агентів» та все більш жорстких норм щодо їх переслідування та покарання. Згідно цього Закону станом на грудень 2022 року до списку «інагентів» було включено 348 фізичних осіб, організацій, ЗМІ [28]. За даними аналітичного порталу «Слово і діло» за період 2023 – 1 квартал 2025 років до реєстру додали ще 95 організацій та 349 фізичних осіб [29].

Варто зазначити, що закони про «іноземних агентів» діють в США, Грузії та Ізраїлі. Вони вимагають від НУО, які отримують іноземне фінансування звітувати перед урядами країн, щодо походження цих коштів та їх використання.

19

В Україні відповідний закон був прийнятий Верховною Радою в січні 2014 року разом з іншими законами, які отримали назву «диктаторські закони 16 січня». 2 лютого 2014 року Верховна Рада скасувала диктаторські закони. Наразі діяльність громадських організацій в Україні підпорядковується вимогам публічності, зокрема щодо фінансових звітів.

В розвинутих країнах законодавство щодо діяльності НУО базується на принципах етики та цінностей:

- незалежність та автономія від урядів та комерційних інтересів; - неприбутковість та особиста незацікавленість членів у матеріальних вигодах від членства в НУО;
- прозорість та підзвітність, яка проявляється в публічності інформації щодо річних звітів, в тому числі фінансових, та зобов'язання проходження регулярних аудитів;
- демократичне керівництво, яке впроваджується через загальні збори, виборність посад та патисипаторний процес прийняття рішень; - повага до прав людини та гідності;
- неупередженість та нейтралітет для гуманітарних неурядових організацій є визначальним принципом, який підкреслює, що допомога має надаватися

виключно на основі потреб, без дискримінації за національністю, етнічною приналежністю, релігією чи політичними переконаннями. Нейтралітет означає не займати жодної сторони в конфлікті [27].

Останній принцип є найбільш чутливим, коли мова йде про діяльність локальних НУО, які здійснюючи свою гуманітарну місію одночасно є стороною конфлікту, як це сталося в Україні в 2014 році і ще в більших масштабах проявилось з 2022 року. Міжнародні організації, МНУО, які працюють в Україні в гуманітарному кластері докладають багато зусиль для проведення навчань для своїх українських працівників, щоб посилити розуміння принципів неупередженості та нейтральності. Проте, серед дослідників та практиків в

20

останні роки все частіше звучить думка про необхідність переглянути ці принципи та підходи до діяльності та розбудови партнерства локальних та міжнародних НУО.

Slim H. (2022) в своїй роботі «Гуманітарний опір. Його етичне та оперативне значення», зазначає «Вторгнення Росії в Україну та повернення військової диктатури в М'янмі нагадали світові про важливість гуманітарного опору. В обох країнах порятунок цивільного населення та надання допомоги організовують групи опору, які однаковою мірою борються за перемогу та гуманізм, а тому одночасно стають на бік людського життя і людської свободи. Вони не є нейтральними, але вони є гуманітарними. У багатьох ситуаціях організації гуманітарного опору доносять допомогу до людей швидше і краще, ніж звичайні гуманітарні організації з нейтральних міжнародних агентств»¹[30, с. 4].

Далі автор посилається на роботи Stoddard, A., Harvey, P., Timmins, N. et al. (2022) з дуже сміливою заявою про те, що «в Україні (в 2022 році) міжнародні організації намагалися відповідати масштабам і значенню гуманітарної діяльності протистояння і намагалися колонізувати її, а не сприяти їй» [30, с. 5].

Х'юго Слім, на нашу думку, є прикладом сміливого дослідника, який йде

проти течії загально прийнятих правил і норм та доводить в своїй публікації, що гуманітарна діяльність як опір повинна бути визнана на рівні етичних та правових норм і визнана МНУО для розвитку чесного партнерства з локальними НУО. Уникати подвійних стандартів закликає автор міжнародні організації та МНУО.

Спираючись на більш ранні дослідження автор дає своє визначення¹: «Гуманітарний опір — це порятунк, допомога та захист людей, які страждають від несправедливого ворожого режиму. Він спеціально організовується окремими особами та групами, які є у політичній опозиції до режиму і підтримують опір проти нього через свої політичні зобов'язання або особисту совість. Гуманітарний опір підтримує одну зі сторін і здійснюється без згоди ворога, часто таємно і з

¹ Slim, H. (2022). *Humanitarian resistance: Its ethical and operational importance*. Humanitarian Practice Network (HPN) (<https://odihpn.org/en/publication/humanitarian-resistance-its-ethical-and-operational-importance/>)

великим особистим ризиком» [30, с. 7]. Це визначення по суті перекреслює принцип нейтральності, який заперечує саме існування поняття «ворог» для гуманітарних МНУО.

Підкреслюючи важливу роль гуманітарного опору, автор ототожнює його з громадянським опором і наводить приклади з сучасної історії: єгипетська революції 2011-2013 років; кейси порятунку незаконних мігрантів до ЄС в Середземному морі; організація шляхів втечі людей, які тікають з Білорусі через польсько-білоруський кордон.

Слім Х. визнає, що в багатьох випадках, сприйняття або не сприйняття принципу нейтральності залежить від політичних рішень: «На практиці західна політика має тенденцію бути жорсткою щодо рухів опору, проти яких вона виступає, таких як Хамас і Талібан, і м'якою щодо тих, які вона підтримує, наприклад, в Україні і М'янмі. Тому юридичне неприйняття гуманітарного опору в деяких випадках залежить від політичних уподобань і правової інтерпретації конкретних держав, а не на основних правових вимогах самого МГП, яке не має жодних проблем з наданням допомоги політично відданими сторонами. Більше

того, воно цього вимагає» [30, с. 16-17].

В цілому підтримуючи концепцію «гуманітарного опору», ми зазначаємо, що як і принцип неупередженості, вона може використовуватись сторонами конфлікту в однаковій мірі для досягнення своїх цілей. Так, під час масштабної евакуації мільйонів українців в лютому-березні 2022 року, міжнародні медіа «вихоплювали» з контексту і масштабували сенсаційні повідомлення про те, що українці – расисти, оскільки деякі іноземні громадяни, переважно іноземні студенти, які перетинали кордон в евакуаційних потягах скаржились, що їх ображали і не пускали в потяги [31, 32]. Разом з тим, ситуації, коли такі громадяни виштовхували з потягів жінок та дітей, медіа оминали.

Інший приклад, низка публікацій про те, що до біженців з України Європа ставиться більш уважно та надає багато підтримки в порівнянні з біженцями з

22

Сирії, Ірану, Африки [33]. Полярність думок – закономірне явище в поляризованому світі, проте, для врегулювання діяльності МНУО під час конфліктів, дотримання принципів є одним з вирішальних моментів легітимності їх присутності в зоні гуманітарної кризи.

На нашу думку, тема гуманітарного опору є дуже важливою з точки зору розуміння особливостей роботи МНУО в Україні під час російсько-української війни та розбудови партнерства з локальними НУО. Це питання буде розглянуто в наступних розділах.

1.3. Сучасні методологічні підходи в дослідженні діяльності міжнародних неурядових організацій

Методичною базою для наукових досліджень в царині міжнародних відносин є загальнонаукові та спеціальні методи, порядок застосування яких визначає методологію досліджень. Для нашого дослідження важливо узагальнити

існуючі методичні підходи та визначити особливості дизайну дослідження у вивченні діяльності міжнародних організацій, в тому числі з фокусом на діяльність МНУО.

У своїй роботі Lamont Ch. (2015) зазначає, що серед дослідників у сфері міжнародних відносин немає єдності щодо застосування методичних підходів, що зумовлено різними поглядами на те, що можна вважати прийнятним результатом наукових досліджень в галузі [34, с. 17]. На нашу думку, емпіризм та інтерпретивізм є в першу чергу філософськими підходами, які визначають, що є основою для дослідження – факти і досвід, чи слова і сенси. Для міжнародних відносини, як і для інших соціальних наук, не можливо обмежитись лише одним підходом, тому, розуміючи особливості кожного, дослідники будують свої методології, спираючись на мету та завдання дослідження і комбінуючи підходи так, щоб вони доповнювали один одного.

23

В таблиці 1.3 наведено характеристики підходів та методи, які застосовуються в кожному з них.

Таблиця 1.3

Характеристика підходів та методів в емпіризмі та інтерпретивізмі		
Критерій	Емпіризм	Інтерпретивізмі
Джерело знань	Фактичні дані та досвід	Значення, інтерпритації, контекст
Мета	Виміряти та пояснити	Зрозуміти сенси та мотиви
Методи	Кількісні, статистичні, моделювання	Якісні, інтерв'ю, дискурс-аналіз

Використання в дослідженні міжнародних відносин	Міжнародна безпека (конфлікти та дані про ескалацію), міжнародна економіка (торгівля, інвестиції, фінансові показники), євроінтеграція (досягнення показників)	Дипломатія та лідерство, зовнішня політика, наративи, пропаганда, гібридні загрози, взаємодія урядів і суспільств, культурні та історичні контексти
--	--	---

Джерело: розроблено автором за матеріалами [34]

Lamont Ch. наголошує, що для міжнародних відносин важливо вивчати фактичні дані, контекст та реакції на події суб'єктів міжнародних відносин, використовуючи обидва підходи. Базовим є встановлення причинно-наслідкових зв'язків та визначення залежних та незалежних змінних в дослідженнях [34, с. 26].

Дослідники Badache F., Kimber L.R., and Maertens L. (2023), поставили собі питання про те, чи потребує спеціальної методології вивчення діяльності міжнародних організацій.

В своїй роботі автори узагальнили та дослідили 455 наукових публікацій за 75 років існування міжнародних організацій (1945-2020) та визначили такі тренди:
- кількість наукових публікацій, в якій використовуються бази даних та емпіричні підходи загалом почала активно збільшуватись з 1995 року і досягла в 2020 році 100 на рік;

24

- зросла увага дослідників до обґрунтування методології в своїх публікаціях: частка таких публікацій серед зросла до 90% в 2020 році в порівнянні з 40% у 1995 році, в тому числі публікації, де методології присвячено окрему секцію досягла 50% в 2020 році в порівнянні з 18% в 1995 році [35, с. 10].

Автори об'єднали існуючі методи в 5 основних розділів – Спостереження,

Інтерв'ювання, Документування, Вимірювання та Комбінування (*Observing, Interviewing, Documenting, Measuring, and Combining*) [35, с. 1], в яких детально розглянули особливості застосування тих чи інших методів в дослідженні міжнародних організацій. Ми вважаємо, що підхід, запропонований авторами, може бути використаний для розбудови методології дослідження МНУО. Далі наведено авторське узагальнення за матеріалами праці Badache F., Kimber L.R., and Maertens L. [35] і визначення особливостей застосування запропонованих підходів і методів для МНУО з фокусом на діяльність МНУО в Україні в період російсько-української війни.

Перша група дослідницьких методів діяльності міжнародних організацій має назву Спостереження (*Observing*) [35, с. 19-66]. Розрізняють 1) пряме спостереження, 2) партисипативне спостереження та 3) етнографічне інтерв'ю. Ці методи застосовуються в місцях роботи міжнародних організацій, під час їх засідань, публічних заходів, на рівні операційної активності окремих підрозділів та робочих груп. Мета дослідників – зібрати дані, які стосуються теми дослідження, так би мовити «з полів». При прямому спостереженні дослідники є сторонніми спостерігачами, які на місці або через публічну он-лайн трансляцію спостерігають за подією (засіданням, самітом, робочою нарадою) та фіксують інформацію відповідно до своїх дослідницьких питань. Важливо зазначити, що цей метод передбачає не лише фіксацію вербальних повідомлень, але й спостереження за просторовими практиками та динамікою учасників заходів, акторів, визначення етнографічного контексту, вивчення проявів організаційної культури. Цей метод є відносно доступним, але має й певні обмеження. Зокрема,

25

існують так звані зустрічі за закритими дверима, не всі важливі події є публічними. На об'єктивність дослідників може впливати надмірна сфокусованість на питаннях, які є в колі їх уваги, таким чином виникає ризик суб'єктивного сприйняття подій.

Партисипативне спостереження передбачає багатопозиційність дослідників:

вони можуть бути одночасно науковцями та членами урядової делегації, представниками громадського сектору в міжнародній організації, працівниками міжнародної організації. З одного боку, це надає доступ до певної інсайдерської інформації, з іншого – накладає обмеження з точки зору внутрішніх політик міжнародної організації. Дані, зібрані завдяки партисипативним спостереженням, мають високу цінність, адже показують не лише публічну, але й приховану динаміку певних політичних процесів, механізми прийняття рішень, характеризують неопублічні етапи переговорних процесів. Як методи партисипативного спостереження використовують підходи «тілесної соціології» (*carnal sociology*), коли інсайдер має можливість спостерігати за поведінкою, мовою тіла дійових осіб, в тому числі враховуючи гендерні підходи та акумулювати дані для наступної інтерпретації.

Матеріал, який продукує дослідник, залежить від доступу його до території спостереження, позиції, яку він чи вона займає в структурі міжнародної організації та етики відносин. Термін «вихід з польових робіт» означає етичне поводження дослідника з інформацією, цитатами, висловлюваннями, які були зібрані під час партисипативного спостереження. Вважається етичним отримати згоду на використання таких матеріалів від залучених осіб, надати для погодження перед публікацією цитати, інші дослідницькі матеріали.

Рівень підготовки самого дослідника є важливою умовою якісної роботи з даними. Зокрема, деполітизація міжнародної лексики потребує знань про етикет, акроніми, історію та практику використання тих чи інших термінів різними акторами. Це твердження однаково справедливо й для проведення так званого

26

етнографічного інтерв'ю, коли співрозмовник не лише опитується відповідно до підготовлених питань, але й враховується історико-культурний контекст. Отже, для використання підходу «Спостереження» в дослідженні діяльності МНУО в Україні в період російсько-української війни важливо врахувати виклики, пов'язані з доступом дослідників до публічних та внутрішніх подій та заходів МНУО, етики

та безпекових критеріїв нерозголошення інформації, питання позиції дослідників, які поєднують наукову діяльність та роботу в МНУО. Принцип «точка зору залежить від кута огляду» дуже важливий у забезпеченні об'єктивності дослідників в прямому та патисипаторному спостереженні. В нашому дослідженні ми застосуємо метод партисипативного спостереження, скориставшись власним досвідом роботи в проєктних командах міжнародних НУО в Україні в період з 2014 по 2025 роки.

Наступна група методів - Інтерв'ювання [35, с. 67-112]. Це якісні методи збору даних, засновані на дослідженні персонального досвіду. До цих методів відносять: 1) опитування, 2) напівструктуровані інтерв'ю; 3) біографічні інтерв'ю (*life stories*). В умовах війни в Україні метод опитувань є досить поширеним в дослідженні результатів діяльності та впливу МНУО. В структурі проєктних завдань зазвичай є складова M&E (*monitoring and evaluation*), спостереження та оцінка. Найбільш поширені цільові групи для опитувань – бенефіціари та партнери МНУО. Про досвід використання такого методу дослідження на прикладі авторського кейсу буде йти мова в розділі III.

Напівструктуроване інтерв'ю та біографічне інтерв'ю вимагають певної кваліфікації дослідника як в підготовці, так і в проведенні. Експерти виділяють тут наступні виклики: суб'єктивність респондентів та інтерв'юерів, асиметричність інтерв'ю з позицій влади, статі, віку, досвіду, який мають сторони процесу. В умовах воєнного стану в публічному просторі можна знайти чимало інтерв'ю представників МНУО, але ці матеріали створені журналістами і не можуть бути прирівняні до інтерв'ю, проведених дослідниками, хоча вони можуть

27

служувати певною базою даних. Варто зазначити, що з часів пандемії інтерв'ю все частіше проводяться онлайн, що створює як додаткові переваги, так і виклики. Зокрема, дослідники мають можливість опитати онлайн більшу кількість людей з меншим ресурсом, але з безпекових умов, це може бути не завжди доступно.

Найбільша група дослідницьких методів має назву «Документування» [35, с.

113-202]. З її назви стає очевидним, що базою для дослідження є кількісні методи, які ґрунтуються на задокументованих даних. До таких типів даних відносять: 1) дослідження нормативних документів; 2) архіви документів та 3) візуальних об'єктів; 4) візуальні методи дослідження (фото та відео, вивчення мап, брендів та логотипів, артефактів); 5) вивчення офіційних документів, які створюють міжнародні організації (переважно через їх вебсайти за принципами семіології (SEO); 6) дискурсійний аналіз, який вивчає динаміку переговорів та створення офіційних документів; 7) статистика та візуалізація даних (наприклад, інфографіка); 8) дослідження бюджетів міжнародних організацій.

Вивчення документів є процесом комплексним і потребує відповідного дизайну дослідження, проте залишається на сьогодні одним з головних емпіричних методів. Для завдань нашого дослідження ми використаємо всі доступні публічно документи про діяльність МНУО в Україні в 2014-2025 роках.

Особливий підхід до вивчення діяльності МО – Вимірювання [35, с. 203-264]. Якщо попередній розділ стосувався більше збору інформації та висновків, то в цьому розділі зібрані числові методи та інструменти, які поглиблюють розуміння зібраних даних, вивчають взаємозв'язки, прогнозують тренди: 1) аналіз результатів голосувань та їх співставлення з контекстом; 2) статистичні методи аналізу – кореляція, регресія, кластеризація; 3) аналіз великих даних (*Large-N Data*); 4) комп'ютерний аналіз тексту (*topic modeling, wordfish, sentiment analysis*); 5) аналіз множинної кореспонденції; 6) аналіз соціальних мереж (зв'язків).

Цей розділ, на нашу думку, містить велику кількість цікавих інструментів, з яких ми використали в нашому дослідженні лише статистичні. Це зумовлено тим,

28

що для застосування інших методів необхідна релевантна база даних, якої наразі не існує.

Комбінування різних інструментів для проведення досліджень діяльності міжнародних організацій також потребує наукових підходів [35, с. 265-362]: 1)

інтерв'ювання і спостереження; 2) спостереження, інтерв'ювання та архіви; 3) комп'ютерний аналіз тексту та архівні методи; 4) якісний порівняльний аналіз; 5) структуровано-сфокусоване порівняння; 6) відслідковування процесу; 7) просопографія (своєрідна «колективна біографія» групи акторів; 8) аналіз практики; 9) феміністичні підходи; 10) міждисциплінарні дослідження.

Огляд наукової праці Badache F., Kimber L.R., and Maertens L., дозволяє нам зробити висновок про методологічний плюралізм, який дозволяє дослідникам обирати, дизайнити та вдосконалювати методичні підходи в сфері діяльності міжнародних організацій відповідно до своїх цілей, можливостей та доступу до інформації. Для практичного використання в наступних розділах ми обрали методичний підхід, який ґрунтується на вивченні документів, статистичних методах дослідження та містить елементи партисипативного спостереження авторки.

Висновки до розділу 1

У першому розділі було досліджено теоретико-методологічні засади діяльності міжнародних неурядових організацій (МНУО) як самостійних акторів міжнародних відносин. На основі проведеного аналізу можна сформулювати такі узагальнення.

Міжнародні організації та міжнародні неурядові організації мають спільні сфери діяльності, однак є автономними та інституційно відмінними категоріями. На відміну від міжурядових організацій, МНУО не створюються державами й не мають міжнародної правосуб'єктності, характерної для структур, заснованих

міждержавними угодами. Визначальною рисою МНУО є незалежність від урядів, неприбутковий характер та діяльність, спрямована на вирішення гуманітарних, соціальних, економічних і правозахисних проблем у міжнародному масштабі.

Аналіз нормативних документів ООН та практики міжнародних організацій підтверджує, що МНУО визнаються повноправними учасниками глобального врядування, зокрема в межах ЕКОСОР, де вони можуть отримувати консультативний статус і брати участь у формуванні політик. Розширення співпраці між ООН, ЄС та неурядовим сектором засвідчує підвищення довіри до МНУО як до ключових партнерів у вирішенні глобальних викликів.

Сучасний правовий режим функціонування МНУО є багаторівневим та неоднорідним. Організації змушені одночасно діяти в межах національного законодавства країн реєстрації, країн діяльності, а також в рамках гуманітарного та міжнародного права. Окремою проблемою є практика окремих урядів щодо обмеження діяльності НУО, зокрема через запровадження законів про «іноземних агентів», що створює бар'єри для реалізації їхньої місії та негативно впливає на розвиток громадянського суспільства.

Для аналізу діяльності МНУО характерний методологічний плюралізм, поєднання кількісних та якісних методів, включно зі спостереженням, інтерв'юванням, документуванням та статистичними інструментами.

Узагальнюючи, можна стверджувати, що МНУО відіграють важливу й самостійну роль у сучасній системі міжнародних відносин. Їхня діяльність регулюється складним комплексом правових норм, а методи дослідження мають враховувати багатовимірність їхньої роботи, різноманітність інструментів та специфіку функціонування в умовах збройних конфліктів.

30

РОЗДІЛ 2

ФОРМИ ТА НАПРЯМИ ДІЯЛЬНОСТІ МІЖНАРОДНИХ НЕУРЯДОВИХ ОРГАНІЗАЦІЙ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВІЙНИ

2.1. Нормативні засади та форми діяльності МНУО в Україні

Дослідження нормативних документів є одним з інструментів наукового

пошуку в сфері міжнародних відносин. В розділі 1 ми розглянули, який правовий статус МНУО мають на міжнародному рівні, в чому їх відмінність від статусу міжнародних організацій. Вивчення нормативних засад діяльності МНУО в Україні є наступним кроком.

У самому визначенні МНУО закладено його правові ознаки:

- по-перше, це міжнародна організація, яка працює в Україні як суб'єкт міжнародних відносин;
- по-друге, це організація, яка має ознаки неурядової, тобто неприбуткової організації.

Іншими словами, МНУО в Україні – це нерезидент, який здійснює некомерційну діяльність в Україні. Питання резидентства та нерезидентства фізичних та юридичних осіб найчастіше виникає в зв'язку з податковими зобов'язаннями. Відповідно до Податкового Кодексу України, до нерезидентів застосовується велика кількість нормативних положень. В актуальній редакції ПКУ є 738 згадок про нерезидентів юридичних осіб [36], проте вони стосуються переважно нерезидентів, які здійснюють в Україні комерційну, інвестиційну або іншу діяльність через відокремлені структурні підрозділи і реєструються як платники податку на прибуток.

В одному з роз'яснень Податкової служби зазначається, що «нерезиденти (іноземні юридичні компанії, організації), які здійснюють в Україні діяльність через відокремлені підрозділи, у тому числі постійні представництва, або придбавають нерухоме майно або отримують майнові права на таке майно в

31

Україні, або відкривають рахунки в банках України (крім кореспондентських рахунків, що відкриваються банкам-нерезидентам), в інших фінансових установах, у небанківських надавачах платіжних послуг, або відкривають електронні гаманці в емітентах електронних грошей..., або набувають право власності на інвестиційний актив... в іншого нерезидента, який не має постійного

представництва в Україні, зобов'язані стати на облік у контролюючих органах» [37].

Згідно Декрету КМУ «Про систему валютного регулювання та валютного контролю» в статті 1 зазначається, що крім фізичних та юридичних осіб, що здійснюють підприємницьку діяльність, до нерезидентів відносять: «розташовані на території України іноземні дипломатичні, консульські, торговельні та інші офіційні представництва, міжнародні організації та їх філії, що мають імунітет і дипломатичні привілеї, а також *представництва інших організацій і фірм, які не здійснюють підприємницької діяльності на підставі законів України*» [38]. На нашу думку, саме це визначення і є найбільш повною характеристикою правового статусу МНУО.

ДПС надає такі роз'яснення щодо реєстрації МНУО: «Неприбуткові організації інших держав мають право діяти на території України лише відповідно до норм законів України та міжнародних договорів України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України» [39].

Відносини працевлаштування українських та іноземних громадян, які працюють в українському представництві МНУО підпадають під дію трудового законодавства України та Закону України «Про міжнародне приватне право». Іноземні громадяни, які працюють в українських представництвах МНУО повинні отримати відповідний дозвіл на довгострокове перебування на території України.

Згідно Указу Президента України № 132/2022 «Про тимчасове запровадження безвізового режиму» з 14 березня 2022 року на період дії воєнного стану запроваджено безвізовий режим для громадян іноземних держав, які є

32

співробітниками МО, МНУО, фондів чи програм, які прибувають в Україну на запрошення Кабінету Міністрів України для надання гуманітарної допомоги населенню, крім громадян держави, визнаної державою-агресором.

За державу реєстрацію (акредитацію) відокремленого підрозділу іноземної неурядової організації представництва, філії іноземної благодійної організації в

Україні відповідає Міністерство юстиції України [40], а саме Управління реєстрації громадських формувань, друкованих засобів масової інформації та інформаційних агентств. На офіційному сайті Міністерства юстиції України інформації про реєстр не знайдено.

Разом з тим, в Україні існує Платформа гуманітарних НУО (Humanitarian NGO Platform in Ukraine), яка координує роботу 59 українських та 80 МНУО. Це НУО, яка була створена в 2023 році за ініціативи та фінансування Міжнародного комітету порятунку, Mercy Corps, Save the Children і World Vision [41]. За даними Платформи можна отримати інформацію про роботу гуманітарних МНУО в Україні. Разом з тим, варто зазначити, що не всі МНУО, які працюють в Україні представлені на Платформі і не всі МНУО визначають себе як гуманітарні організації.

Загалом, більшість МНУО, які працюють в Україні є частиною міжнародної гуманітарної системи, яка після 2014 року тримає Україну в полі зору. З 2022 року масштаби гуманітарних викликів, спричинені повномасштабним вторгненням росії в Україну, досягли глобального рівня. Діяльність всіх організацій, які працюють над задоволенням першочергових потреб постраждалих осіб, регулюється Законом України «Про гуманітарну допомогу» [42]. В контексті статті 1 цього Закону МНУО можуть виступати в якості:

- донорів гуманітарної допомоги: добровільно надавати гуманітарну допомогу отримувачам в Україні та за її межами;
- отримувачів гуманітарної допомоги: зареєстровані, як такі у встановленому КМУ порядку.

Варто зазначити, що з 2022 року законодавство України досить оперативно змінювалось, реагуючи на потреби урегулювання діяльності НУО, волонтерських організацій, благодійних фондів та МНУО в умовах війни. Разом з тим, Хмелевська О. (2023) зазначає, що є потреба замінити діючий закон «Про

гуманітарну допомогу» на новий Закон «Про гуманітарну діяльність», в якому врахувати інституційні, функціональні та секторальні особливості гуманітарної діяльності, наблизити українську нормативну базу до МГС та створити комплексну правову базу за партисипативним підходом, залучивши до законотворчості представників громадських організацій [43].

Надання гуманітарної підтримки – це не єдиний спосіб діяльності МНУО в Україні. Впровадження проєктів міжнародної технічної допомоги – ще одна форма реалізації місії МНУО.

В англomовних джерелах для визначення міжнародної технічної допомоги (далі – МТД) використовують термін «technical assistance». Відповідно до визначення онлайн словника Britanica, технічна допомога – це форма допомоги для менш-розвинутих країн від міжнародних організацій, таких як ООН та її агенцій, окремих урядів, фондаций, благодійних інституцій. Мета допомоги – забезпечити країни необхідною експертизою для розвитку [44]. Першою програмою технічної допомоги на міжнародному рівні вважають програму Президента США Гаррі Трумена, оголошену в 1949 році. Програма отримала назву «Point Four» за номером пункту промови Президента Трумена під час його інавгурації в частині, де він говорив про міжнародну політику.

Лариса Левченко зазначає, що програма технічної підтримки Трумена відображає концепцію «обраності народу», «винятковості американського шляху розвитку», «унікальності американської демократії», «месіанства», що стали джерелом американської експансіоністської ідеології [45]. І підкреслює, що реалізація Програми покладалася в більшому ступені на волонтерські групи,

34

фірми, що володіли технологіями «know-how», коледжі та університети, дослідницькі інститути, приватні фундації та благодійні товариства. За понад 70 років історії існування програм технічної підтримки відбулося багато змін відповідно до вимог часу та технічних аспектів впровадження, напрямків роботи та форм участі як надавачів, так і отримувачів технічної допомоги.

Відповідно до інформації Міністерства економіки України [46], міжнародна технічна допомога нашій країні надається з 1992 року. Вважається, що перша угода, підписана Україною в сфері МТД, була укладена 06.05.1992 року між Урядом України та Урядом США про здійснення програми «Корпус миру США в Україні» [47]. Угода регламентує основні принципи взаємодії між Урядами двох країн щодо діяльності добровольців та працівників «Корпусу миру». Варто зауважити, що завдяки цій угоді громадяни США, які почали працювати в Україні в проєктах «Корпусу миру», працівники цієї організації та члени їх сімей отримали статус «рівнозначний тому, що надається адміністративному та технічному персоналу дипломатичного представництва Сполучених Штатів Америки, за винятком того, що їм не буде надаватися імунітет» [47].

07.05.1992 року було підписано наступний знаковий документ – Угоду між Урядом України та Урядом США про гуманітарне та техніко-економічне співробітництво [48]. Цей документ, невеликий за обсягом, закріпив умови щодо відсутності в Україні оподаткування МТД від США, умов використання наданих ресурсів та послуг, статусу персоналу, порядку перевірки та ревізії. Ці угоди закріпили стратегічне партнерство між Україною та США та є діючими на сьогоднішній день. Коли в 2002 році була прийнята Постанова Кабінету Міністрів України «Про створення єдиної системи залучення, використання та моніторингу міжнародної технічної допомоги» [49], в ній було зазначено, що дія цього документу не поширюється на проєкти (програми), які фінансуються Агентством США з міжнародного розвитку (USAID). Не поширюється дія відповідної

35

Постанови й на проєкти (програми), які фінансуються Організацією Північноатлантичного договору (НАТО).

Варто зазначити, що угоди щодо співпраці між Україною та Європейською комісією були підписані ще раніше, ніж угоди зі США [50], проте всі вони суб'єктом міжнародних відносин називали СРСР: Протокол між Урядом СРСР та Комісією Європейських Співтовариств щодо технічної допомоги СРСР з боку ЄС

(02.08.1991); Меморандум про фінансування програм технічної допомоги СРСР з боку ЄС (сектор енергетики) (01.11.1991); Меморандум про фінансування програм технічної допомоги СРСР з боку ЄС (01.11.1991). Вперше суб'єктність України була зазначена в Меморандумі про фінансування програми технічної допомоги Україні від 01.01.1992 року, таким чином, цю угоду можна вважати історично першою в сфері МТД для України, а не угоду зі США.

Основні стратегічні партнерства, які формувались в перші роки незалежності України набували втілення й у формуванні відносин у сфері програм та проєктів міжнародної технічної допомоги шляхом підписання відповідних міжурядових угод та меморандумів: Сполучене Королівство Великобританії і Північної Ірландії (1993); Канада (1994); Федеративна Республіка Німеччина (1996); Швейцарська Конфедерація (1997); Королівство Нідерландів (1998); Турецька Республіка (2002); Італійська Республіка (2003); Японія (2004); Республіка Корея (2005); Королівство Данії (2006); Королівство Швеції (2007); Королівство Норвегії (2016) [47].

Досліджуючи стан та перспективи міжнародної технічної допомоги в Україні, Гордєєва І.О. зазначає, що «на розвиток конкретних українських проєктів та програм протягом тривалого часу міжнародні донори надавали переважно консультаційну допомогу...Причому, більшість коштів з таких проєктів розподілялась на зарплату їх іноземним консультантам... Класична схема МТД: мінімум 70% коштів повертається в ту країну, яка їх надає у вигляді зарплат

36

експертів, логістики, власного забезпечення» [51]. При цьому авторка посилається на джерело Урядового порталу.

Попри актуальність теми, можна стверджувати, що в публічному інформаційному полі відсутня достатня кількість статистичної інформації, звітів та коментарів експертів щодо впровадження проєктів міжнародної технічної допомоги в Україні. Це створює наукову та практичну прогалину, оскільки відсутність обґрунтованих підходів до комплексного аналізу проєктів МТД

обмежує можливість для державних інституцій, громадських організацій, засобів масової інформації та інших зацікавлених сторін моніторити та визначати внесок окремих міжнародних партнерів у вирішення спектру завдань щодо посилення національної безпеки України в економічній, гуманітарній та інших важливих сферах. З наукової точки зору, важливим є подальший розвиток методичних підходів до визначення класифікаційних груп проєктів та обґрунтування індикаторів їх впливу на національну безпеку України в період повномасштабної війни.

2.2. Міжнародна технічна допомога в Україні в 2014-2025 роках: аналітичний огляд

Важливим етапом дослідження є визначення понятійного апарату. В Постанові Кабінету Міністрів України «Про створення єдиної системи залучення, використання та моніторингу міжнародної технічної допомоги» врегульовано визначення: «МТД вважають фінансові та інші ресурси та послуги, що відповідно до міжнародних договорів України надаються партнерами з розвитку на безоплатній та безповоротній основі з метою підтримки України» [49]. Це визначення конкретизує основні характеристики проєктів міжнародної технічної допомоги: вони передбачають укладання міжнародних угод – діють на підставі міжнародного права; фінансування проєктів надається на основі принципів

37

безповоротної та безоплатної допомоги; такі проєкти є практичним проявом стратегічного партнерства країн.

Виконавцем проєкту МТД, відповідно до Постанови КМУ, «є будь-яка особа (резидент або нерезидент), що має письмову угоду з партнером з розвитку або уповноваженою партнером з розвитку особою та забезпечує реалізацію проєкту (програми), у тому числі на платній основі» [49].

Органи державної влади, які відповідають за формування та впровадження державної політики в певних сферах визначаються в сфері міжнародної проєктної діяльності як бенефіціари. Реципієнтами міжнародної технічної допомоги, тобто її безпосередніми одержувачами можуть бути як фізичні, так і юридичні особи [49], в тому числі органи державної влади.

У дослідженні використовуються статистичні дані та офіційна інформація, зокрема, Урядового порталу «Перелік зареєстрованих проєктів з планами закупівель» [52], офіційна відповідь на запит щодо надання публічної інформації щодо проєктів МТД, зареєстрованих з 2014 року Секретаріатом Кабінету Міністрів України [53, 54].

Відповідно до Переліку зареєстрованих проєктів з планами закупівель, розміщеному на Урядовому порталі [52], Секретаріатом Кабінету Міністрів зареєстровано 901 проєкт МТД, які є діючими станом на 05.11.2025 року. З них, найстарші діючі проєкти – це:

- «Викладання англійської мови як іноземної» (1998–2030 рр.) з бюджетом 490 тис. дол. США. Виконавець проєкту - Корпус миру США в Україні, бенефіціаром є Міністерство освіти і науки, а реципієнтами середні школи, вищі навчальні заклади, інститути післядипломної освіти, центри професійного розвитку педагогічних кадрів, педагогічні коледжі;
- «Програма лідерства, сприяння експорту, залучення інвестицій та розвитку» (1998–2031 рр.), бюджет 170 млн. дол. США. Виконавці проєкту Ukraine Moldova American Enterprise Fund (UMAEF)/Юкрейн-Молдова Американ

38

Ентерпрайз Фонд та ГО «Українська академія лідерства», м. Київ. Бенефіціарами проєкту є Міністерство економіки України, Міністерство освіти і науки України, а реципієнтами Міністерство економіки України, ГО «Українська Академія Лідерства», м. Київ, Акціонерне товариство «Кредобанк», м. Львів.

Загалом, в 2025 році в Україні були активними 11 проєктів МТД, які розпочалися ще до 2014 року та фінансуються США. Бенефіціарами проєктів є МОН, Міністерство молоді та спорту, Міністерство економіки та державні агенції з питань регулювання атомної енергетики.

За період 2014-2024 роки Україна підписала 729 угод про залучення міжнародної технічної допомоги і ще 37 угод було укладено за перший квартал 2025 року. В Додатку 1 наведено динаміку кількості залучених міжнародних проєктів та обсяги їх фінансування в двох основних валютах – євро та дол. США, а також інших валютах, перерахованих по середньорічному курсу в дол. США за даними [53].

Слід відзначити, що в 2014 році не було зареєстровано жодного проєкту МТД, а в наступні роки спостерігалось поступове збільшення кількості реєстрацій із значним зростанням в 2022 році: на 106 проєктів більше ніж в 2021 році, та на 134 проєкти більше, ніж в 2015 році. 2023 рік був теж активним і кількість проєктів зросла майже вдвічі в порівнянні з 2022 роком. А в 2024 році динаміка дещо зменшилась (-10 проєктів в порівнянні з 2023 роком).

В цілому можна зазначити, що інтенсивність проєктної діяльності за період 2014-2024 років значно зросла, що свідчить про зростання уваги міжнародних партнерів до України та про зростання потреби в МТД. За період 2022-2024 рр. кількість зареєстрованих проєктів в 6,4 рази кількість зареєстрованих проєктів за період 2014-2021 роки. Таким чином, гіпотеза про збільшення кількості та обсягів допомоги для України через проєкти МТД в 2022-2024 роках частково підтвердилась щодо кількості зареєстрованих проєктів.

39

Разом з тим, обсяги фінансування проєктів почали своє зростання ще з 2018 року і характеризуються певними «піками» у зростанні фінансування у дол. США в 2018, 2021 та 2023 роках (рис. 2.1). Натомість, фінансування в євро демонструє різке зростання з 2022 року і скорочення динаміки в 2024 році. Цікаво, що з 2018

року до портфеля валют додаються й інші - норвезькі крони, швейцарські франки та канадські долари. А з 2022 року кількість інших валют, крім євро і дол. США зросла до 8. Це показує зростання активності партнерів з Швейцарії, скандинавських країн та Японії. В 2024 році було вперше зафіксовано вартість проєкту ФАО в національній валюті гривні.

Рис. 2.1 – Динаміка фінансування проєктів МТД в Україні, 2014-2024 рр.

Джерело: розроблено авторкою за матеріалами [52-54]

Таким чином, за досліджуваний період обсяг фінансування проєктів МТД зросли в євро в 2,5 рази та інших валютах в 14 разів. Фінансування проєктів в дол. США скоротилось на 19% за період 2022-2024 років. В цілому ж за 10 років Україна отримала через проєкти МТД 2274,6 млн. євро, 6492 млн. дол. США та фінансування в інших валютах на суму еквівалентну 1328 млн. дол. США.

40

Аналіз даних щодо партнерів України з розвитку за географічною ознакою потребує їх певної класифікації. Нами було запропоновано об'єднати партнерів в класифікаційні групи:

- рівень партнерства;
- тривалість проєктів;
- масштаби фінансування;
- сфери діяльності за бенефіціарами.

Результати класифікації наведено в Додатку 2.

З точки зору оцінки впливу проєктів МТД на національну безпеку України можна зробити окремі, попередні висновки, які базуються на кількісних показниках впровадження проєктів в різних сферах. Аналіз інформації базувався на припущенні, що відповідні міністерства та інші органи влади представляють сферу, пов'язану з формуванням відповідної складової національної безпеки. Отже:

- більшу частину проєктів (53%) важко віднести до окремої сфери впливу, оскільки вони поєднують декілька компонентів та переважно стосуються розвитку демократії та громадянського суспільства. Це є безперечно важливим чинником формування національної безпеки в контексті євроінтеграції України;
- в 20% проєктів МТД безпосередніми реципієнтами зазначені обласні адміністрації, виконавчі комітети місцевих громад та інші представництва органів обласного та місцевого самоврядування та управління. На думку авторів, це свідчить про увагу міжнародних партнерів до питань розвитку децентралізації, а також свідчить про гуманітарне реагування партнерів на потреби місцевих громад під час війни, що в свою чергу позитивно впливає на національну безпеку України;
- 13% проєктів МТД стосуються сфери соціальної безпеки – охорони здоров'я, освіти, культури, соціального захисту.

Важливим показником оцінки проєктів є їх тривалість. Виходячи з даних Додатку 3, більшість проєктів МТД в Україні заплановані на період впровадження

від 1 до 5 років. 38% проєктів - це проєкти від 1 до 3 років, 45% - тривалістю від 3 до 5 років. Це свідчить про те, що попри високі ризики та зростання непередбачуваності в 2014-2024 роках, горизонт планування міжнародних партнерів є достатньо довгим.

Для оцінки взаємозв'язку між тривалістю проєктів (x) та обсягами їх фінансування (y) було побудовано моделі простої лінійної регресії для таких даних: 1) всі проєкти МТД за період 2014-2024 років; 2) всі проєкти МТД за період 2022-2024 років; 3) всі проєкти за період 2014-2024 років, які фінансувались США; 4) всі проєкти, за період 2014-2024 років, які фінансувались ЄС.

Отримані в лінійних моделях значення коефіцієнтів кореляції (r) та коефіцієнтів детермінації (R^2) не підтверджують статистично значущий зв'язок між тривалістю

та обсягами фінансування проєктів МТД (Таблиця 2.1). Таблиця 2.1

Результати кореляційного аналізу залежності обсягів фінансування проєктів (y) від тривалості проєктів (x)

Опис моделі	Кількість спостережень	Коефіцієнт кореляції	Коефіцієнт детермінації
Проєкти МТД за 2014-2024 рр.	729	-0,001	1×10^{-6}
Проєкти МТД за 2022-2024 рр.	631	0,007	49×10^{-6}
Проєкти, які фінансувались США в 2022-2024 рр.	107	0,258	0,067
Проєкти, які фінансувались ЄС в 2022-2024 рр.	405	0,216	0,047

Джерело: розроблено авторкою за матеріалами [52-54]

Для проєктів, що фінансуються США та ЄС, обсяг фінансування пояснює

лише 6,7% та 4,7% варіації. Інші фактори, які можуть впливати на тривалість

42

проєктів є предметом подальших досліджень за наявності достовірної бази даних по кожному проєкту.

З точки зору безпеки важливим індикатором є хронологія завершення проєктів. На рис. 2.2 показано групування проєктів МТД в залежності від року їх завершення. 46% проєктів завершуються в 2025 році і ще 39% - в 2026 році. З огляду на те, що за перший квартал 2025 році зареєстровано 37 нових проєктів МТД, а завершується в 2025 році 335 необхідно активізувати діяльність щодо розвитку партнерств МТД в Україні.

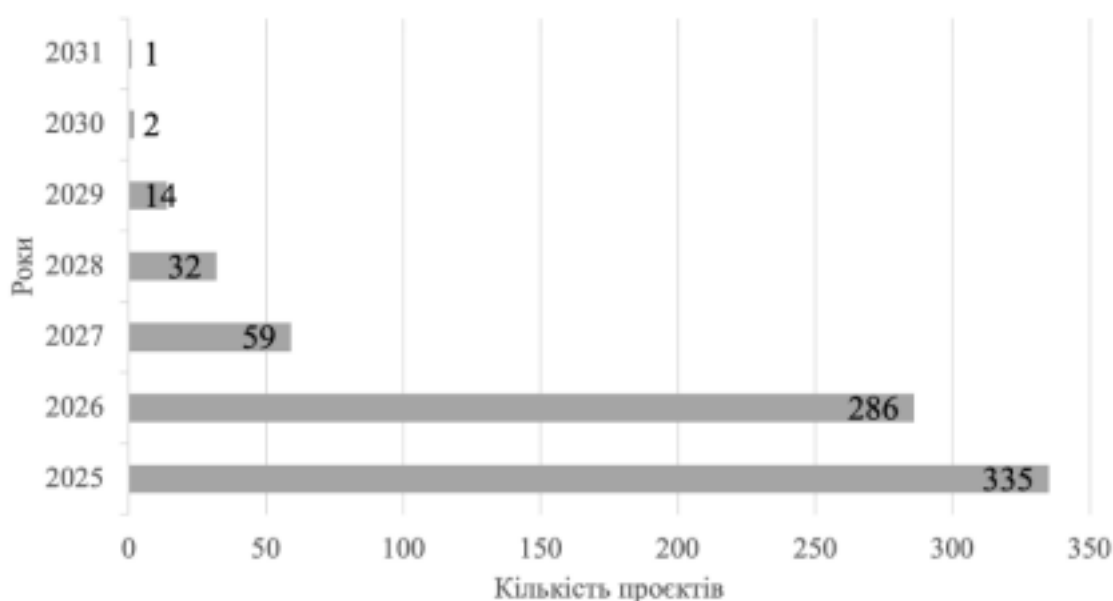

Рис. 2.2 – Групування проєктів МТД в залежності від року їх завершення

Джерело: розроблено автором за матеріалами [52-54]

В структурі проєктів за обсягами фінансування переважають проєкти з бюджетами від 1 до 10 млн. в еквіваленті дол. США, їх нараховується 255, що становить 35% усіх проєктів. Друга за чисельністю група - мікропроєкти з бюджетом до 50 тис. в еквіваленті дол. США, вони становлять 21%. Наймасштабніші проєкти з бюджетом від 0,1 до 1 млрд. дол. США складають лише 3,5% від всіх проєктів і спрямовані вони переважно на відновлення

проекти профінансовані США, Японією, Міжнародним банком реконструкції та розвитку та Великобританією.

За період 2014-2024 років Україна отримала через зареєстровані проекти МТД понад 10,3 млрд. дол. США в еквіваленті. Результати аналізу внеску партнерів України в міжнародну технічну допомогу з точки зору кількості проектів та обсягів фінансування представлені на рис. 2.3.

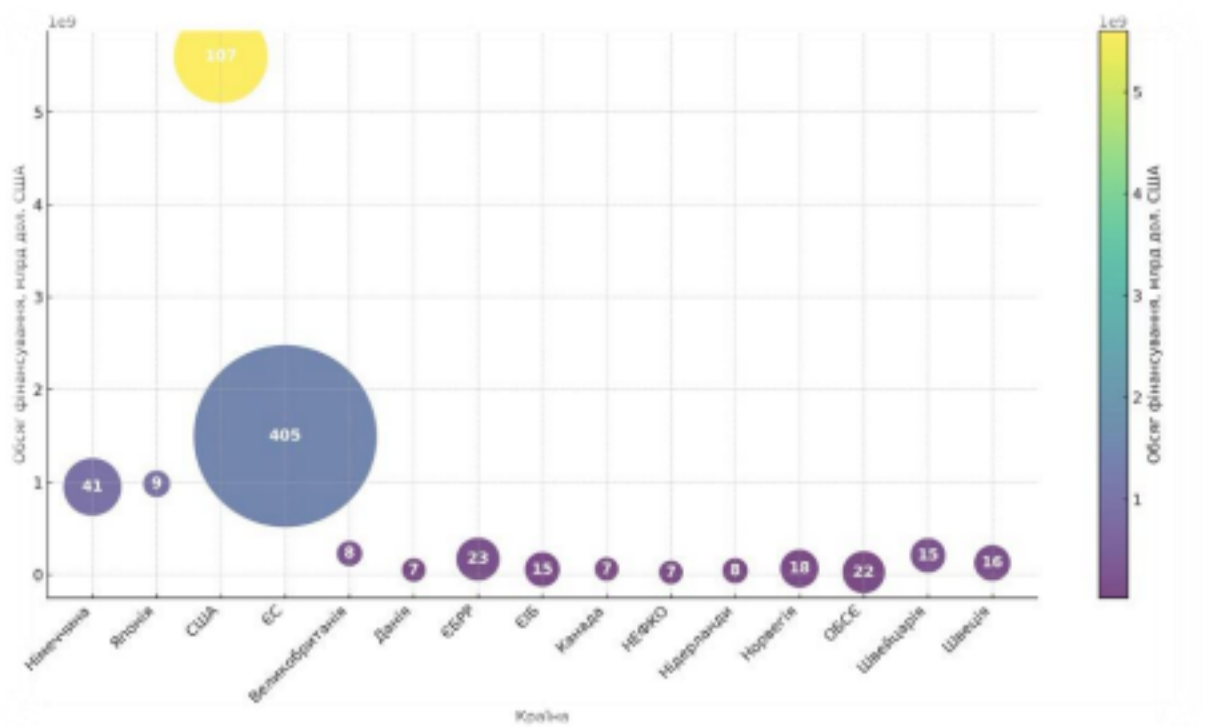

Рис. 2.3 – Країни-партнери України в проєктах МТД за обсягами фінансування та кількістю проєктів, 2014-2024 рр.

Джерело: розроблено авторкою за матеріалами [52-54] з використанням R-програмування

За співвідношенням вказаних вище параметрів з пріоритезацією обсягів фінансування, найбільший обсяг міжнародної технічної допомоги, яка була зареєстрована в належному порядку через Секретаріат Кабінету Міністрів України надали партнери:

1. США – 54,4% всього обсягу бюджетів проєктів МТД за 2014-2024 рр.;
2. Європейський союз – 14,6%;

44

3. Японія – 9,5%
4. Німеччина – 9,2%;
5. Інші партнери – 12,3%.

Партнери, кількість проєктів яких менша 5 не представлені на рис. 3.3. До них відносять: Глобальний екологічний фонд (1 проєкт), Естонію (4), Італію (1), Корею (3), Латвію (3), Люксембург (3), МАГАТЕ (2), МБРР (4), ООН (1), ПРООН (4), Рада Європи (3), ФАО (1), Фонд ООН у галузі народонаселення (2). Загальна сума фінансування по цих проєктах становить 638 млн. дол. США.

Аналізуючи динаміку проєктів найбільших донорів, можна стверджувати, що після 2022 року спостерігаються спільні тенденції: збільшення кількості проєктів МТД, скорочення термінів проєктів до 3-4 років та скорочення обсягів фінансування в розрахунку на 1 проєкт. Це вказує на підвищення інтенсивності реагування на поточні потреби України в сфері вирішення першочергових завдань національної безпеки в економічній, соціальній сферах та щодо євроінтеграції (табл. 2.2).

Проєкти, які підтримують США, були найбільшими за обсягами фінансування в розрахунку на 1 проєкт в 2014-2021 роках, проте, в 2022-2024 рр. Японія та Великобританія значно наростили обсяги фінансування та випередили Німеччину і ЄС. Швейцарія також збільшила обсяги фінансування в середньому по проєктах на 34%. Ці тренди можуть свідчити про різні стратегії підтримки України, які обирають країни-партнери в 2022-2024 роках:

- збільшення кількості проєктів з одночасним скороченням бюджету на окремі проєкти (ЄС, Німеччина);
- зменшення кількості проєктів та скорочення бюджету на окремі проєкти (США, Норвегія);

- активний розвиток проєктів за кількістю та обсягами фінансування
(Японія, Швеція, Данія, Великобританія, Швейцарія).

45

Таблиця 2.2

Порівняльний аналіз показників проєктної діяльності
найбільших донорів України

Партнери	Кількість активних проєктів		Середня тривалість проєкту, роки		Середній обсяг фінансування проєкту, млн. євро ¹	
	2014-2021	2022-2024	2014-2021	2022-2024	2014-2021	2022-2024
Великобританія	-	8	-	3	-	24,7
Данія	-	7	-	3	-	7,9
ЄС	56	349	5	3	8,4	2,7
Німеччина	7	34	7	3	17,4	14,6
Норвегія	9	9	8	3	5,4	0,3
США	58	49	6	3	55,7	34,5
Швейцарія	2	13	6	4	8,6	11,5
Швеція	-	16	-	3	-	5,9
Японія	-	9	-	3	-	28,1

¹ – перераховано в євро за середньорічним офіційним крос-курсом НБУ
Джерело: розроблено авторкою за матеріалами [52-54]

Результати щодо обсягів та найбільших донорів МТД в Україні, отримані авторами, цілком корелюють з висновками інших дослідників, зокрема Freyer, E., Lishchynsky, I., Lyzun, M. (2024). Проте, вказані автори зазначають, що при визначенні обсягів підтримки варто враховувати не лише проєкти, які фінансуються безпосередньо на території України, але й обсяг допомоги, яку

отримують українські біженці в інших країнах. За їх оцінками країнами лідерами за цими індикаторами є Німеччина, Польща, Чехія та Іспанія [55].

На нашу думку, ця пропозиція є обґрунтованою з точки зору кількісної оцінки масштабів підтримки, однак такий підхід не дозволить визначити ефективність впровадження проєктів на основі єдиного методичного підходу, наприклад, за індикатором зниження рівня безробіття, або збільшення рівня доходу населення. Підтримка, надана українським громадянам на території інших країн, є важливою з точки зору соціальної безпеки як України так і приймаючих

46

країн, проте об'єднати їх в один пул розрахунків, на нашу думку, буде методично не вірним.

Ткач, М., Слободяник М., Макошенець, П. (2024) аргументують в своїх дослідженнях принцип комплексності у врахуванні допомоги Україні від міжнародних партнерів і пропонують розглядати в дослідженнях разом військову, технічну та фінансову допомогу [56].

Antezza, Arianna et al. (2022) обґрунтовують методику відслідковування міжнародної допомоги Україні за видами угод між учасниками: двосторонні угоди, багатосторонні угоди, окремо з них угоди Європейського Союзу, а також угоди міжнародних організацій [57]. На нашу думку, така класифікація є важливою, оскільки засвідчує рівень розвитку стратегічних партнерств та в поєднанні з напрямками спрямування підтримки та видами допомоги дає повну картину взаємодії України з урядовими та неурядовими організаціями. На жаль, в офіційній базі зареєстрованих проєктів МТД в Україні [52] така класифікація не ведеться, що ускладнює аналітичну роботу дослідників. Разом з тим, наші дослідження показали, що прослідковується тенденція до збільшення кількості багатосторонніх угод в реалізації проєктів МТД. На нашу думку, це свідчить про згуртованість іноземних партнерів навколо питань підтримки України, а також про формування та посилення стратегічних альянсів у відповідь на виклики російської агресії.

2.3. Роль МНУО в проєктах технічної допомоги та гуманітарній діяльності в Україні

Дослідження динаміки міжнародної технічної допомоги в Україні дозволило визначити основні тренди та охарактеризувати роль окремих країн та їх об'єднань. Проаналізувати роль МНУО в підтримці України під час російсько-української війни з точки зору офіційної статистики достатньо складно. Звернення до Реєстру

47

проєктів міжнародної технічної допомоги на сайті КМУ [52] не дає комплексної та актуальної інформації. Якщо дослідники потребують достовірної інформації, їм доведеться слідкувати за реєстром на постійній основі, адже на сайті не зберігаються попередні версії.

Наприклад, реєстр, станом на 01 квітня 2025 року та реєстр станом на 1 листопада 2025 року відрізняється не тільки кількістю зареєстрованих проєктів, які додалися за період квітень-жовтень 2025 року, але й кількістю проєктів, які були зареєстровані до 1 квітня 2025 року. Ця ситуація складається тому, що по-перше, не всі міжнародні організації реєструють свої проєкти, а по-друге, навіть ті, що реєструють, роблять це не завжди вчасно. Таким чином, проєкти з'являються в реєстрі «заднім числом», що дуже ускладнює дослідження.

Провівши аналіз виконавців проєктів МТД в Україні за 2014-2025 роки на предмет пошуку серед них МНУО ми виявили, що серед понад 900 актуальних проєктів лише в 14 виконавцях є МНУО (Додаток 3). Це становить 1,5% від всіх виконавців. Аналіз показав, що серед іноземних виконавців найбільшу частку займають професійні організації в певних сферах (ядерна безпека, енергетика), консалтингові комерційні компанії, дослідницькі установи, міжнародні організації та інституції. МНУО є в меншості. Ця статистика, на нашу думку, викликає занепокоєння, оскільки показує, що організації громадянського суспільства не є

достатньо конкурентними щодо залучення та імплементації коштів МТД.

Детальний аналіз МНУО, які мають актуальні проєкти в Україні станом на 01.11.2025 року показав, що найбільш активними є такі МНУО: - Danish Refugee Council (Данія) – 4 активні проєкти, донори США і Данія, гуманітарне розмінування, економіка, відновлення критичної інфраструктури (вода) в Миколаївській області;

- FHI 360 (США) – 3 активні проєкти, донор США, економіка та охорона здоров'я;

48

- Mercy Corps (США) – 2 активних проєкти, донори Великобританія і Швейцарія, сфера діяльності – підтримка малого бізнесу, має зареєстроване представництво в Україні;

- Swisscontact (Швейцарія) – 2 активні проєкти, донор Швейцарія, сфера діяльності – професійна освіта, економіка;

- Norwegian People's Aid (Норвегія) – 1 активний проєкт, донор США, гуманітарне розмінування в Миколаївській та Херсонській областях; -

- International Medical Corps (США) – 1 активний проєкт, донор США, надання допомоги населенню в медичних закладах Харківської, Чернігівської та Хмельницької областей;

- Momentum Wheels for Humanity (США) – 1 активний проєкт, донор США, медична освіта (реабілітація);

- NGO «Tavi draugi» (Латвія) – 1 активний проєкт, донор Латвія, реконструкція закладу освіти та медичного закладу в Чернігівській області. Отже, можна

зробити висновки, що проєкти МТД, які виконуються МНУО

та які зареєстровані в КМУ характеризуються переважно гуманітарною направленістю та проєктами економічного розвитку для малого бізнесу, а також регіональною підтримкою у відновленні соціальної інфраструктури. Серед виконавців проєктів як відомі МНУО з глобальним масштабом дії, так і невеликі

НУО, які були створені вже після повномасштабного вторгнення для надання підтримки Україні.

Розуміючи, що в актуальному реєстрі проєктів МТД не міститься кумулятивних даних, які накопичуються по донорам, сферам, тощо, ми звернулися до звітів МО, які відображають інформацію більш повно, проте, так само не деталізують її щодо участі окремих МНУО.

На рівні ООН роботу з координації гуманітарної діяльності здійснює профільне

Управління – ОСНА, на сайті якого з 2022 року з’явився розділ Ukraine [58]. За

даними ОСНА в Україні біля 36% населення України, а це 12,7 млн. осіб

49

потребують гуманітарної підтримки через російську агресію. В 2024 році спільними зусиллями 600 організацій було підтримано 8,4 млн. людей. Серед цих організацій біля 70% - локальні (українські) НУО.

За даними офіційної статистики можна проаналізувати, як змінювались гуманітарні потреби в Україні (рис. 2.4).

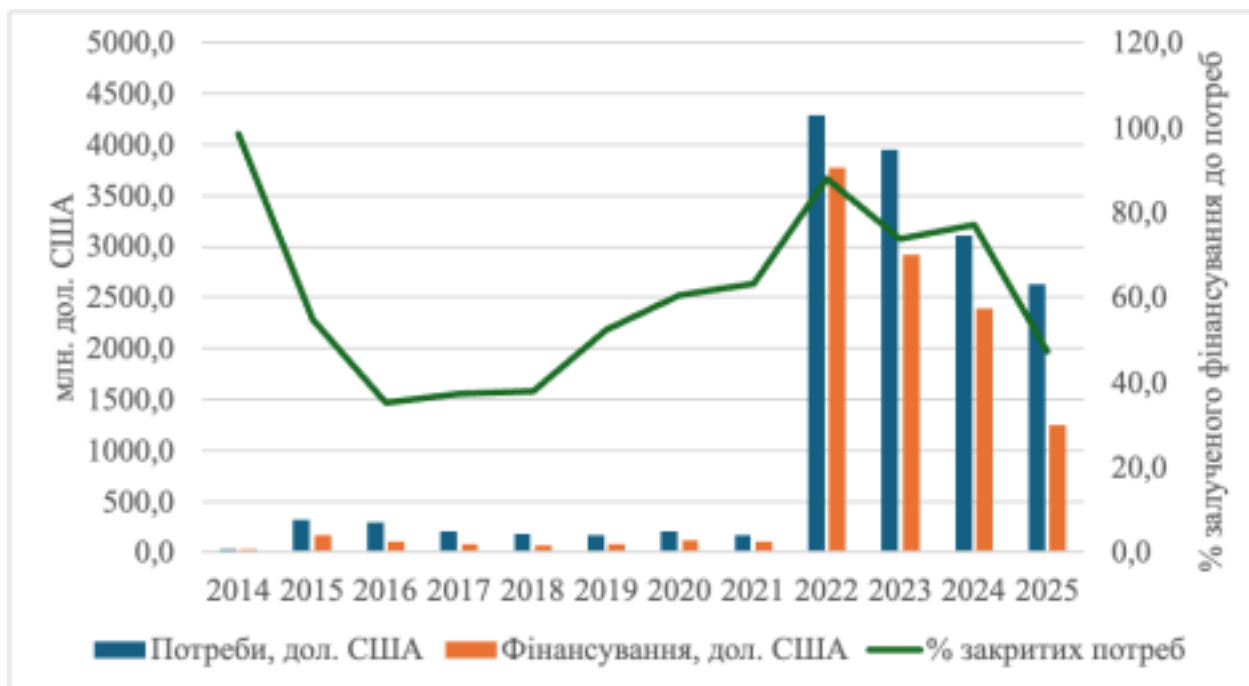

Рис. 2.4 – Динаміка гуманітарних потреб та їх фінансування в Україні
Джерело: розроблено авторкою за даними [59, 61]

Очевидно, що повномасштабна агресія російської федерації в 2022 році спровокувала зростання гуманітарних потреб в фінансовому еквіваленті в 25,5 разів, в порівнянні з 2021 роком. В той же час, чисельність населення, яке потребувало гуманітарної підтримки зросла в 5,2 разів і становила в 2022 році 17,7 млн. людей проти 3,4 млн. людей в 2021 році. В 2023 році ця цифра залишалась на тому ж рівні, а з 2024 року почала знижуватись і зменшилась на 3 млн. осіб в 2024 році та ще на 2 млн. осіб в 2025 році.

Варто зазначити, що і в 2014 і в 2015 роках населення України потерпало від гуманітарної кризи, спричиненої рф – анексія Криму та окупація частини

50

Донецької та Луганської областей. Проте, даних за той період ОСНА не розміщує. Враховуючи динаміку, ми можемо припустити, що в 2014 та 2015 роках гуманітарної підтримки потребували від 4 до 5 млн. українців.

Важливо зазначити, що рівень забезпечення гуманітарних програм є незадовільним. Максимальний показник 87% спостерігався в 2022 році, далі він почав знижуватись і досягнув 47% в 2025 році. Це свідчить про зниження активності донорів на всіх рівнях.

Взагалі, міжнародні організації працюють в 15 кластерах, кожен з яких має свої завдання та партнерства. Дослідження діяльності за кластерами не є завданням нашого дослідження, тому ми обмежимося лише оглядом кластерів на предмет участі в них МНУО [60].

На рис. 2.5 наведена інформація щодо кількості МНУО у кластерах та загальної кількості партнерів за 2024 рік, а також рівень задоволення потреб у фінансуванні по кластерам.

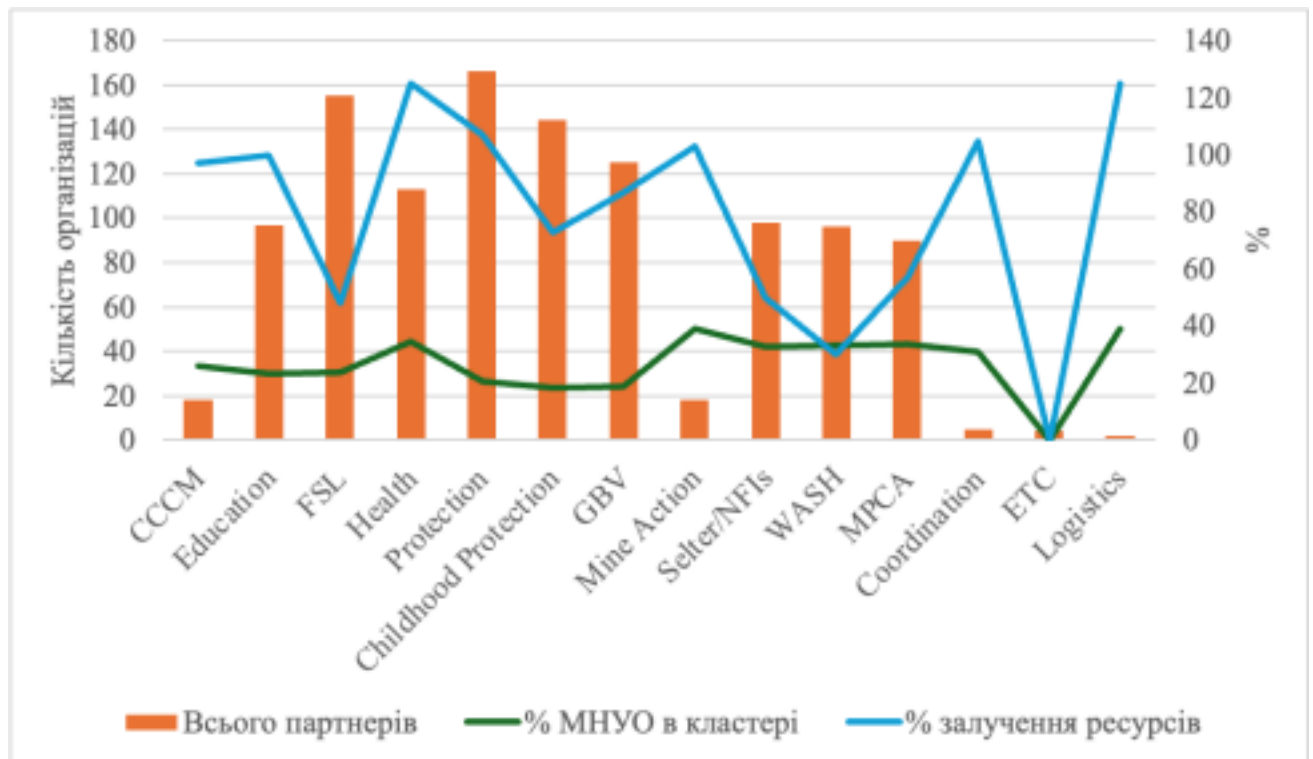

Рис. 2.5 – Членство МНУО в кластерах ОСНА в Україні, 2024

Джерело: створено автором за матеріалами [60], назви кластерів наведені на с. 3

51

Закриття гуманітарних потреб за кластерами є не рівномірним. Так, в 2024 році потреби кластерів «Здоров'я» та «Логістика» були закриті на 125%, в той час, як потреби кластеру «Телекомунікація в надзвичайних ситуаціях» на 0%, кластеру «Вода» на 30%, «Продовольча безпека та засоби для існування» на 48% і «Прихисток» на 50%.

Провівши кореляційний аналіз між часткою МНУО в загальній кількості партнерів кластерів та часткою закритих потреб у фінансуванні в кластерах ми отримали коефіцієнт кореляції $r = 0,52$. При кількості спостережень $n=15$ це говорить про помірний позитивний зв'язок. Це означає, що зі зростанням значень однієї змінної, як правило, збільшуються значення іншої. Це може свідчити про тенденцію збільшення кількості МНУО у кластерах, де є достатній рівень фінансування проєктів, або про те, що із залученням більшої кількості МНУО в кластери зростає і обсяг залучених ресурсів.

Для більш детальної оцінки цих гіпотез не вистачає даних про діяльність 143

МНУО в Україні, які є членами кластерів і складають 26,3% від загальної кількості організацій партнерів [60]. Проте, наше дослідження виявило, що найбільш активно в 2024 році МНУО працювали в секторах:

- Здоров'я – 50 організацій;
- Продовольча безпека та засоби для існування – 47 організацій; -
- Захист – 44 організації;
- Прихисток та Вода – в кожному по 41 організації.

Географічний аналіз показує, що найбільшою присутністю МНУО є в Харківській області – 84 МНУО, Дніпропетровській – 81, м. Київ та Миколаївська область – по 62 МНУО, Запорізька область – 60 організацій. Багато організацій присутні одночасно в кількох областях або діють на всій території України. Окремі організації, згідно даним порталу ОСНА Ukraine діють і на окупованій рф території.

52

Висновки до розділу 2

Національне законодавство України формує базові умови діяльності міжнародних неурядових організацій (МНУО) як нерезидентів, що здійснюють некомерційну діяльність. Водночас нормативно-правова база є фрагментованою, а відсутність окремого закону про гуманітарну діяльність та прозорого реєстру МНУО ускладнює облік і моніторинг їхнього внеску.

МНУО в Україні переважно діють у двох ключових формах: як донори та отримувачі гуманітарної допомоги відповідно до Закону України «Про гуманітарну допомогу», а також як виконавці проєктів міжнародної технічної допомоги (МТД). Гуманітарний компонент їхньої діяльності істотно посилюється після 2014 року й особливо після повномасштабного вторгнення 2022 року.

Система МТД в Україні розвивається з початку 1990-х років на основі міжурядових угод зі США, ЄС та іншими стратегічними партнерами. За 2014–2024 рр. було зареєстровано 729 проєктів і ще 37 – у першому кварталі 2025 року, що

свідчить про суттєве нарощування партнерств та проєктної активності в умовах війни.

Після 2022 року спостерігається різке зростання кількості проєктів МТД та диверсифікація валют фінансування. При цьому обсяги фінансування в євро та інших валютах зросли, а частка проєктів у доларах США дещо зменшилася. Лідерами за обсягами підтримки є США, ЄС, Японія та Німеччина, сукупний внесок яких формує більшість зареєстрованих бюджетів МТД.

Аналіз структури проєктів показав домінування ініціатив із бюджетом від 1 до 10 млн дол. США, а також значну кількість мікропроєктів до 50 тис. дол. США. Основні пріоритети – підтримка демократії та громадянського суспільства, посилення децентралізації й спроможності місцевих громад, а також соціальна сфера (охорона здоров'я, освіта, культура, соціальний захист).

53

Більшість проєктів МТД мають тривалість від 1 до 5 років, що свідчить про достатньо довгий горизонт планування донорів навіть за умов високої невизначеності. Водночас результати кореляційного аналізу не виявили статистично значущого зв'язку між тривалістю проєкту та його бюджетом, що вказує на вплив інших, не досліджених наразі чинників (формат партнерства, тип донора, галузь тощо).

Частка МНУО серед виконавців зареєстрованих проєктів МТД є дуже низькою (близько 1,5%), що свідчить про недостатню залученість організацій громадянського суспільства до управління значними фінансовими ресурсами технічної допомоги й потенційно обмежує сталість і інклюзивність проєктних результатів.

На противагу цьому, в гуманітарній системі, координованій ОСНА, МНУО відіграють значно помітнішу роль: близько 26% партнерів кластерів становлять саме міжнародні НУО, а в окремих секторах (здоров'я, продовольча безпека, захист, прихисток, вода) їхня кількість є найбільшою. У 2024 році було зафіксовано помірний позитивний зв'язок ($r = 0,52$) між часткою МНУО в

кластерах та рівнем забезпечення їх фінансуванням, що може свідчити як про більшу привабливість фінансово забезпечених кластерів для МНУО, так і про роль МНУО у мобілізації ресурсів.

Попри значний масштаб гуманітарної кризи та зростання кількості бенефіціарів після 2022 року, рівень фінансування гуманітарних програм залишається недостатнім, а тенденція його зниження після 2022 року створює ризики недофінансування базових потреб населення та послаблення ефекту від діяльності МНУО.

54

РОЗДІЛ 3

РОЗВИТОК ПАРТНЕРСТВА З МІЖНАРОДНИМИ НЕУРЯДОВИМИ ОРГАНІЗАЦІЯМИ В УКРАЇНІ

3.1. Дослідження кейсів діяльності МНУО в Україні в 2022-2025 роках

Кейс-стаді – це метод дослідження, який ґрунтується на детальному вивченні випадку або випадків, з метою встановлення причинно-наслідкових зв'язків та розробки рекомендацій. В міжнародних відносинах таким кейсом може бути війна, зовнішня політика певної країни в певний проміжок часу, міжнародний договір, переговорний процес тощо. Для нашого дослідження ми обрали два кейси, які стосуються роботи МНУО в Україні в період російсько української війни: Oxfam GB з проєктом CASE та Socodevi, Канада з проєктом WeProsper.

Ці кейси обрані тому, що авторка дослідження протягом 2022-2025 років була залучена до проєктної команди, яка працювала з цими МНУО та змогла зібрати та узагальнити власний досвід та спостереження, а також опитати представників локальних громадських організацій, які працювали в проєктах.

Методична основа для дослідження кейсів будується на таких розділах: опис кейсів, теоретична рамка, аналіз подій, результати, висновки.

Кейс 1. Стратегія швидкого реагування

Oxfam розпочав свою діяльність в 1942 році як Оксфордський комітет з полегшення голоду у відповідь на блокаду союзників, яка спричинила голод в окупованій Греції. У 1945 році комітети з питань голоду по всій Великій Британії закликали уряд дозволити британцям надсилати продуктові посилки до Німеччини та зняти блокаду.

У 1947 році відкрився перший благодійний магазин Oxfam у Великій Британії. Сьогодні таких магазинів 560, в них працюють 23 тисячі волонтерів. Oxfam GB є частиною конфедерації з 21 Oxfams по всьому світу [62].

55

роках Oxfam розвивав партнерства з місцевими організаціями в 80 країнах. Головні пріоритети організації: боротьба з бідністю та нерівністю, відповідь громад на зміни клімату, рівність для жінок, допомога в надзвичайних ситуаціях.

Донори Oxfam: міжнародні організації (UNDP, UNICEF), урядові агенції розвитку (USAID, Scottish Government, Sida, EuropeAid, SDC), банки (The World Bank, African Development Bank Group, Asian Development Bank), МНУО (DEC, Start Network) [63].

В 2022 році Oxfam розгорнув свою діяльність в Україні. З 2022 по 2024 роки 2 млн. українців отримали підтримку від проєктів Oxfam, який приймав донати через Emergency Responds Fund [64]. Наразі збір коштів на підтримку України Oxfam припинив. Протягом останніх 3 років Oxfam співпрацював з понад 40 місцевими партнерськими організаціями в Україні, Польщі, Румунії та Молдові та надавав підтримку чистою водою, електрикою, туалетами, гігієнічними наборами, їжею, грошима, житлом, транспортом, психосоціальною підтримкою, правовою допомогою для найбільш вразливих груп.

Oxfam є прикладом міжнародної неурядової організації з гуманітарним профілем діяльності, яка миттєво відреагувала на гуманітарну катастрофу в Україні, спричиненою агресією рф. Перебуваючи в Україні в активній фазі 3 роки, організація не проводила реєстрації представництва в Міністерстві юстиції,

відкрила field office в Києві та Одесі і працювала напряму з локальними організаціями через проєктну систему.

Важливою особливістю роботи Oxfam є високий рівень локалізації і відповіді на запити від місцевих партнерів. Так, у вересні 2022 року розпочалась співпраця Oxfam GB та Громадської спілки «Бізнес мережа сільських жінок» з проєктом, який мав офіційну назву «Забезпечити відповідь на наслідки повномасштабного вторгнення росії в Україну шляхом підтримки стійкої продовольчої та енергетичної безпеки в сільськогосподарських територіальних громадах на Півдні, особливо для сільських жінок». Коротка назва проєкту CASE

56

за першими літерами Cooperatives, Autonomy, Safety and Security, Equality – Кооперативи, Автономія, Безпечність і Безпека, Рівність.

Проєкт CASE тривав з вересня 2022 року до грудня 2023 року і був продовжений на період червень-серпень 2024 року. На стадії планування тривалість проєкту оцінювалась в 11 місяців, по факту його впровадження зайняло 19 місяців без збільшення бюджету.

Реципієнтами проєкту стали жителі Доманівської та Мостівської громад Миколаївської області (загалом більше 20 населених пунктів). 1100 осіб, з них 90% жінок отримали набори для вирощування овочів на своїх присадибних ділянках, включно з насінням, міні-парниками, міні-сівалками та акумуляторними оприскувачами; 45 домогосподарств – членів кооперативу отримали доїльні апарати та пройшли тренінг з технологій утримання в молочному тваринництві. Загалом 20 жінок з цільових громад взяли участь в навчальній поїздці до молочних сімейних ферм Львівської області для обміну досвідом та отримання нових знань [65].

Ветеранський кооператив «Оберіг-Агро» завдяки проєкту розширив свої потужності з 4 до 19 теплиць, отримав обладнання для оснащення теплиць, в тому числі крапельний полив. Була встановлена фотоелектростанція на 30 кВт,

обладнана свердловина для поливу. Кооператив об'єднує 25 ветеранів та членів їх родин, які займаються вирощуванням органічних овочів з 2019 року.

Для соціальних закладів – лікарні, соціального центру та 3-х шкіл громад, проєкт надав підтримку у вигляді твердопаливних котлів для модернізації системи обладнання. Таким чином на трьох рівнях – особистому, організаційному та інституційному проєкт CASE вплинув на формування продовольчої та енергетичної безпеки сільських громад.

За словами членів проєктної команди, з якими ми провели інтерв'ю, а також за нашими особистими спостереженнями, можна зробити наступні висновки, щодо сильних сторін співпраці з Oxfam:

57

- Oxfam GB є прикладом МНУО, яка діє в умовах надзвичайних ситуацій за принципом швидкої відповіді на критичні потреби найбільш вразливих груп населення;
- Oxfam акумулює кошти від приватних донорів, інших ГО в цільовий фонд - Emergency Response Fund та розміщує їх через проєктне фінансування на короткострокові терміни (1-3 роки). Це дозволяє організації бути гнучкою в прийнятті рішень щодо зміни термінів проєкту чи уточненні завдань;
- Oxfam працює з локальними НУО на принципах партнерства, проявляє гнучкість, підтримує експертизою та надає можливість розвивати команду через навчання, розвиток політик організації, забезпечення базових безпекових потреб;
- адміністративні процедури МНУО є зрозумілими, прозорими та відповідають принципам доброчесності;
- попри те, що основна сфера діяльності Oxfam пов'язана з підтримкою базових гуманітарних потреб, захистом прав і тематикою водопостачання та санітарно-гігієнічними потребами, організація пішла на зустріч і підтримала проєктну ініціативу ГС «Бізнес мережа сільських жінок» з розвитку

економічної спроможності сільських громад та посилення їх продовольчої безпеки через кооперативну модель.

На питання про виклики роботи з Oxfam GB респонденти відповіли, що найбільшим викликом була постійна ротація менеджерів та фахівців організації. За період проєкту відбулось щонайменше 3 повних ротації. Такий режим роботи був продиктований політикою Oxfam GB щодо роботи їх персоналу в країнах, де йде війна.

Інший виклик в розбудові партнерства – відсутність представництва Oxfam в Україні та відповідно невизначений статус проєктів МТД. Це викликало певні адміністративні труднощі при впровадженні проєкту.

58

На жаль, присутність Oxfam GB в Україні завершилась дуже швидко, на сайті організації багато інформації не зберігається і попри наявність певних публікації під час впровадження проєктів, наразі в інформаційному просторі матеріали про вплив та досвід цих проєктів не відслідковуються. На нашу думку, це є недопрацюванням з боку МНУО щодо формування стратегічного партнерства не тільки в Україні, але й за її межами.

За словами Лях А.В. (2024), метод кейс-стаді ілюструє адаптацію міжнародних організацій до нових умов та викликів [66]. Яскравий приклад такої адаптації - діяльність МНУО Socodevi.

Кейс 2. Стратегічний вимір партнерства МНУО

На відміну від офіційної сторінки Oxfam GB, на сторінці Socodevi проєктам в Україні приділено значну увагу [67].

Socodevi (the Société de coopération pour le développement international) - неурядова організація, яку заснували в 1985 році в Квебеці (Канада) кооперативи та страхові спілки, які хотіли ділитися своїм досвідом, знаннями та експертизою з розвитку кооперативної моделі з організаціями Глобального Півдня. Сьогодні Socodevi працює в 40 країнах світу на 4-х континентах. Основна сфера діяльності

– агропродовольчий сектор, де впроваджується більшість проєктів. Також експертними темами для організації є соціальні кооперативи, житлові кооперативи, адаптація до змін клімату, сталий розвиток лісів.

Серед донорів Socodevi:

банки: Світовий банк, AfDB – багатосторонній регіональний банк розвитку (Африка); IADB – багатосторонній регіональний банк розвитку (Латинська Америка);

фонди: GEF – багатосторонній екологічний фонд;

міжнародні організації: WFP – Агенція ООН з гуманітарної продовольчої допомоги;

59

урядові агенції: DANIDA – Урядова агенція допомоги Данії; GA Canada — урядовий департамент зовнішньої політики та допомоги Канади. Socodevi є першим офіційним партнером GA Canada в Квебеці та його провідним партнером в сфері сільського господарства [68].

Свою діяльність в Україні Socodevi розпочала в 2008 році в молочному секторі, з проєкту «Розвиток молочного бізнесу в Україні». Цей проєкт мав 2 фази (2008–2012 рр.) та (2014–2021 рр.), просуваючи та підтримуючи розвиток кооперативної моделі створення доданої вартості для малих агровиробників в Дніпропетровській та Львівській областях, а згодом в Херсонській та Запорізькій областях. Було створено 2 кооперативні об'єднання - Господар (Дніпропетровська, Запорізька та Херсонська області) та Рівноправність (Львівська область), до складу яких ввійшли 20 кооперативів молочного, а згодом зернового та ягідного напрямків, побудовано демонстраційну ферму та кооперативний молочний завод.

В 2013 році розпочався «Проєкт розвитку зерносховищ та сільськогосподарських кооперативів в Україні». Проєкт мав на меті підтримку створення та розвиток зернових кооперативів в Дніпропетровській області та в Криму, та через анексію Криму російською федерацією замість Криму проєкт

технічної допомоги проводив свою діяльність в Кіровоградській області. З 2013 по 2018 роки було створено 2 зернових кооперативи та побудовано перший кооперативний елеватор на Дніпропетровщині. Важливим результатом проєкту стала робота над змінами до законодавства в сфері сільськогосподарської кооперації. Адвокаційні процеси, консультації, робота міжнародної команди правників тривала більше 6 років і в 2020 році Закон «Про сільськогосподарську кооперацію» було прийнято. Це суттєво вплинуло на формування конкурентної спроможності для сільськогосподарських кооперативів в Україні та дало поштовх до їх розвитку з використанням сучасних бізнес-моделей.

60

В 2019 році Socodevi розпочинає новий проєкт, який фінансує Уряд Канади - Проєкт розвитку підприємництва для постраждалого від конфлікту сільського населення в Україні «WeProsper». Сфера діяльності - Луганська та Донецька області, населення яких на підконтрольних територіях зустрічається з викликами економічного розвитку для малих виробників в сфері агровиробництва.

Варто зазначити, що в цей самий період темою кооперації зацікавились й інші міжнародні організації, подібні програми впроваджували ФАО в Україні, DRC, NRC, та інші організації.

В січні 2022 року для ініціативних груп з Луганської та Донецької областей були проведені стратегічні сесії і групи були готові до реєстрації кооперативів та після 24 лютого 2022 року події відбувались зовсім по іншому плану. На жаль, території, на яких працював проєкт опинилися під окупацією РФ в перші дні війни і діяльність проєкту там стала не можливою. Так само було втрачено зв'язок з кооперативами, які опинилися на окупованих територіях Запорізької та Херсонської областей.

За словами членів української команди, яка працювала з проєктами Socodevi в Україні, канадські партнери проявили високий рівень довіри, лідерства, адаптації та партнерства і в перші місяці війни надавали підтримку членам проєктної команди, працювали спільно над планом трансформації проєкту з урахуванням

війни та публічно поширювали інформацію про ситуацію в Україні.

Уряд Канади підтримав трансформаційний план і у вересні 2022 року було оголошено про те, що проєкт WeProsper відновлює свою діяльність і поширює її на більшу кількість областей України. В проєкті було впроваджено Програму підтримки розвитку сільськогосподарських кооперативів та Програму підтримки підприємництва сільських жінок.

У серпні 2025 року проєкт WeProsper було завершено з наступними результатами:

61

- в програмі Підтримки підприємництва сільських жінок кількість бенефіціарок, які були долучені до навчальних заходів, мережування, ресурсної підтримки, та є наразі учасницями ГС «Бізнес мережа сільських жінок» досягнула 1000;
- було підтримано 11 кооперативів в молочному, ягідному, овочевому, зерновому та крафтовому секторах, які спів інвестували в розвиток своєї інфраструктури для створення доданої вартості та покращення добробуту загалом близько 500 своїх членів та членкинь;

- розширено мережу контактів та партнерських ініціатив українських кооперативів з кооперативами Італії, Канади та Великобританії щодо розвитку експорту продукції українських виробників та обміну досвідом. Інтерв'ю з проєктною командою партнерів Socodevi в Україні – ГО

«Дніпропетровська сільськогосподарська консультаційна служба» та ГС «Бізнес мережа сільських жінок», дає підстави стверджувати, що Socodevi є стратегічно орієнтованою на довгострокове партнерство МНУО, яка працює не лише над економічним розвитком України в рамках проєктів міжнародної технічної допомоги, але й інвестує в розвиток локальних НУО. Socodevi не реєструє своє представництво в Україні, не наймає міжнародних експертів для роботи в Україні в проєктному офісі, вони залучаються як зовнішні експерти і досить часто на

волонтерських засадах. Операційне управління повністю виконується локальними партнерами, вони активно залучаються до стратегічного планування нових проєктів, проведення досліджень. За період 2014-2025 роки команда локальних партнерів Socodevi зростає вдвічі як у вимірі працівників, та і по кількості залучених організацій. Масштаби діяльності зросли від 2-х областей до діяльності на всій підконтрольній Україні території.

Новий проєкт «ГОНОР: Вшанування внеску сільських жінок в агропродовольчі системи України», який розпочався в 2025 році і запланований до

62

2032 року є свідченням довіри Уряду Канади до стратегії довгострокового стратегічного партнерства, яку впроваджує Socodevi в Україні вже 17 років. Особливість та сильна сторона стратегії Socodevi в тому, що вона робить одночасний акцент на трьох рівнях економічного розвитку: на рівні окремих осіб, домогосподарств чи підприємців, на рівні організацій (кооперативів) та на рівні акторів національної та міжнародної політики. Така стратегія є надзвичайно цінною в умовах, коли більшість міжнародних організацій працюють в режимі «rapid response». Стратегічне партнерство є важливою основою для відбудови України та впровадження політики локалізації.

3.2. Політика локалізації як основа партнерства з МНУО

В 2024 році Інститут аналітики та адвокації провів дослідження діяльності донорів та міжнародних організацій в Україні за період 2022-2024 рр. [69], в якому проаналізував основні питання: шляхи та форми підтримки, типи донорських організацій, пріоритети донорських організацій, співпраця між організаціями громадянського суспільства та донорами.

В цьому дослідженні МНУО розглядалися разом з іншими акторами в таких ролях:

- донори – урядові, неурядові або бізнес організації, які ініціюють проєкти та надають для них фінансування;
- адміністратори – отримують фінансування від донора, адмініструють, надають грантову підтримку, співпрацюють з виконавцями;
- виконавці – організації, які безпосередньо впроваджують проєкт [69, с.5]. В кейсах, описаних в розділі 3.1 застосовано 2 організаційні схеми впровадження програми підтримки:

1) Oxfam є донором та адміністратором програм підтримки, місцеві НУО – виконавцями;

63

2) Socodevi є адміністратором та виконавцем в партнерстві з місцевими НУО.

Разом з тим, МНУО, які працюють в Україні використовують й інші підходи. Наприклад, Mercy Corps, точніше її представництво в Україні часто виступає виконавцем проєктів, так само як і DRC, або Save the Children.

На нашу думку, немає правильних або неправильних підходів в організації роботи МНУО, проте, приклади співпраці з описаних вище кейсів, відображають політику локалізації, яка набуває все більшої популярності серед акторів системи міжнародної допомоги.

Опитування Інституту аналітики та адвокації, проведене серед організацій громадянського суспільства в 2024 році показало, що такі організації потребують більшої комунікації з донорами та більш гнучких процедур співпраці. Питання локалізації проєктів є важливим в тому числі для деокупованих та прифронтових територій [69, с.5].

Що ж таке політика локалізації і чому вона є важливим фактором розвитку партнерства з МНУО?

В 2016 році на Світовому гуманітарному саміті гуманітарні донори та організації допомоги уклали угоду для підвищення ефективності та впливу

діяльності гуманітарних організацій. Ця угода отримала назву «Велика Угода». Мета угоди – допомогти більшій кількості людей, витрачаючи менше коштів на адміністрування та загальні витрати міжнародних організацій. Для цього було укладено 51 спільних зобов'язань сторін угоди.

Ця Угода є по суті єдиною рамкою, в якій міжнародні організації та МНУО уклали спільні домовленості. В 2021 році Угода була переглянута за ініціативи МНУО, які говорили про те, що мало що змінилося за останні 5 років. Нова Велика Угода 2.0 була більш сфокусована на досягненні політичних цілей: якість фінансування, локалізація та партисипативність [70]. Це по суті запровадило концепцію політичної фракції, яка займається вирішенням гуманітарних проблем

64

на політичному рівні. Також було запропоновано створити Національні референтні групи, які би очолювали представники локальних та національних організацій для більш ефективної координації та адвокації. В Україні такою групою можна вважати Національну платформу гуманітарних НУО (Humanitarian NGO Platform in Ukraine, яка об'єднує 139 членів, серед яких 80 МНУО та 59 національних НУО.

Концепція локалізації цілком попадає у вектор євроінтеграційної політики. В офіційних публікаціях Єврокомісії зазначається, що локалізація є важливою, адже для постраждалих громад вона зміщує фокус уваги від статусу жертви до статусу партнера у вирішенні нагальних проблем. Це означає, що міжнародні організації теж повинні змінити свою роль і перейти від «рятівника» до «партнера». Через посилення та вповноваження місцевих партнерів, організацій громадянського суспільства МНУО зможуть ефективніше реагувати на кризи, фасилітувати рішення ініційовані самими спільнотами та громадами, підтримувати довгострокове відновлення та розвиток [71].

Політика локалізації показала свою дієвість протягом перших тижнів російсько-української війни. United Kingdom Humanitarian Innovation Hub в своєму звіті «Enabling the local response: Emerging humanitarian priorities in Ukraine March–May 2022» зазначав, що в перші 5 тижнів після повномасштабного вторгнення

росії в Україну практично вся гуманітарна допомога надавалась місцевими НУО, яких на той момент налічувалось біля 150, включно з церковними громадами. Разом з тим було створено порядка 1700 місцевих груп допомоги – волонтерських груп на рівні громад, які отримували запити на допомогу з перших рук, залучали ресурси та надавали підтримку і рамках цих ресурсів [72].

Разом з тим, дослідник відзначали, що міжнародні гуманітарні організації, які працювали в Україні до вторгнення і на момент вторгнення не змогли бути достатньо ефективними, багато часу було втрачено.

65

«Незважаючи на залучення значних сум коштів у перші дні та тижні кризи, міжнародні організації не змогли забезпечити швидке надходження ресурсів для зміцнення та розширення існуючих місцевих зусиль реагування, одночасно розширюючи власні програми. Натомість, через три місяці, більша частина коштів все ще залишалася невикористаною, залишаючись у міжнародних організацій, які обмежені у фінансуванні через вимоги до дотримання, що є занадто суворими та забирають багато часу для виконання невеликими волонтерськими групами²» [72, с.5].

З цими оцінками погоджується Noel N. (2022), який оцінює роль локальних організацій у забезпеченні відповіді на наймасштабнішу гуманітарну кризу в Європі з часів Другої світової війни як основу з надання допомоги на початковій стадії. Дослідник відзначає, що міжнародні актори, мобілізувавшись, залучили в рекордно короткі терміни (6 місяців) для підтримки України через різні програми і фонди 12 млрд. дол. США, що зіграло вирішальну роль в забезпеченні гуманітарних та безпекових потреб майже 14 млн. українців, половина з яких виїхала за кордон в пошуках захисту, а половина стала внутрішньо переміщеними особами. Проте, дослідник наполягає, що політика локалізації, яка передбачає, що біля 25% фінансування гуманітарних програм повинно припадати на локальні організації, по суті провалена міжнародними організаціями та МНУО, які приймають в розподілі фінансування ключові рішення і взаємодіють з місцевими

організаціями в кращому випадку як партнери, а в традиційному - розглядають їх як суб-грантерів [73, с. 4].

Можна припустити, що ситуація, яка склалась на початок повномасштабного вторгнення змінилась за майже 4 роки війни, проте результати «Annual Ukraine Localization Survey 2024» показують, що це не так. Дослідження, підтримане Центром філантропії в надзвичайних ситуаціях (CDP), Благодійним

² Enabling the local response: Emerging humanitarian priorities in Ukraine March–May 2022, *Humanitarian Outcomes*, https://humanitarianoutcomes.org/sites/default/files/publications/ukraine_review_2022.pdf

фондом «Схід SOS» та MNYO Refugees International містить якісні та кількісні індикатори впровадження політики локалізації.

Серед результатів, зокрема інформація про те, що менше 1% гуманітарного фінансування, що відстежується ООН надійшло місцевим НУО. В той же час, є дослідження про те, що їх ефективність на 15-32% вища, ніж ефективність управління витратами міжнародних організацій та МНУО. Місцеві НУО працюють в безпосередній близькості до лінії фронту, їхні ризики найвищі, а фінансування найнижче.

Існують твердження про те, що локалізація стримується побоюваннями донорів щодо корупції, проте, за результатами дослідження жоден з представників 33 донорів, що працюють в Україні не навів чіткого факту про корупцію, з яким вони безпосередньо стикнулись в роботі. На думку дослідників, в сучасні історії українські локальні НУО є найбільш перевірені з точки зору аудиту їх звітності, проходять безліч вибіркового перевірок, моніторингів тощо [74, с. 5].

Ми погоджуємося з усіма висновками, наведеними вище і хочемо зазначити, що з нашого досвіду є кейси, коли при плануванні бюджетів проєктів донори не погоджують фінансувати витрати, пов'язані з безпекою – бронежилети, засоби зв'язку, тощо для персоналу проєктів, які працюють в польових умовах, спираючись на те, що гуманітарним проєктам заборонено фінансувати засоби

подвійного призначення.

Інший виклик локалізації – вимога окремих донорів-міжнародних організацій, працювати із залученням ресурсів співфінансування локальних НУО або на умовах післяплати. Це дуже важко узгодити з українським законодавством для неприбуткових організацій, тому зазвичай такі контракти виграють бізнес організації, в тому числі міжнародні компанії, які є по суті консалтинговими компаніями для впровадження проєктів міжнародної технічної допомоги.

На нашу думку, саме через питання конкуренції у виконанні проєктів існує анти-лобі для поширення політики локалізації на міжнародному рівні. Проте, на

67

нашу думку, це більш стосується міжнародних організацій та їх структур. МНУО на прикладах воєнних років демонструються в більшості випадків партнерську політику та схильність до локалізації. Хоча рівень її впровадження є ще досить низьким.

Ми підтримуємо думку Нагорного А.І. (2022) про те, що розвиток людського капіталу в сфері управління проєктами технічної допомоги в Україні є одним з факторів зростання її ефективності [75]. Разом з тим, на нашу думку, впорядкування інформаційної бази проєктів є передумовою будь-яких рішень в сфері управління їх ефективністю.

Zalizniuk, V., & Plaksun, A. (2025) в своєму дослідженні пропонують створити єдину платформу для стратегічної координації між донорами та цифрову екосистему для залучення, управління та звітності в проєктах МТД [76]. Підтримуючи цю думку в цілому, варто зазначити, що координаційна платформа донорів вже працює в Україні за кластерним підходом та залучає до партнерства локальних акторів проєктної діяльності.

Впровадження політики локалізації є не лише питанням оперативного реагування на виклики воєнного часу, це важлива політика для стратегії відновлення України.

3.3. Роль МНУО у формуванні стійкості та відбудові України

Відновлення України потребуватиме розширення підтримки міжнародних партнерів. Окремі дослідники, зокрема Bogdan, T. (2024) зазначають, що роль міжнародних проєктів є критично важливою [77]. В зв'язку з цим актуальності набуває питання мотивації донорів до збільшення обсягів підтримки. Дрига, А. (2025) аналізує стратегічні мотиви допомоги Україні з боку ЄС, Великобританії, США, Німеччини, Скандинавських країн та Японії і зазначає про зростання безпекового компонента в цій мотивації, починаючи з 2022 року [78]. Це

68

підкріплюють й результати нашого дослідження, які визначають зростання активності в МТД вказаних країн. Зокрема, значна кількість проєктів ЄС впроваджується в рамках програми Ukraine Facility, яка диверсифікує допомогу по пріоритетним для євроінтеграційних процесів напрямкам: реформи, громадянське суспільство, цифровізація, адаптація економіки.

Заслуговує особливої уваги вивчення регіональних аспектів залучення та використання міжнародної підтримки, яка, на думку Hnatkovych et al. (2023) є рушійним компонентом відродження регіонів України та впровадження євроінтеграційних процесів [79]. Продовжуючи цю думку, ми вважаємо, що зростання обізнаності представників органів місцевого та регіонального врядування щодо напрямків, обсягів фінансування, термінів впровадження проєктів МТД різними донорами – партнерами України є одним з ключових факторів ефективного залучення та використання МТД в умовах війни та у повоєнному відновленні України.

Напевно, одним з найважливіших політичних майданчиків, який присвячений питанням відновлення України є Ukraine Recovery Conference (URC). В 2017 році ця подія під назвою Ukraine Reform Conference була започаткована для

активізації міжнародного партнерства України в проведенні реформ. В 2022 планувалося провести 5-ту конференцію, та повномасштабне вторгнення росії в Україну змінило фокус уваги і конференція отримала нову назву, яка підкреслювала стратегічне значення міжнародного партнерства у відновленні України. URC 2022 відбулась в Лугано, Швейцарія.

В липні 2022 року для учасників з 40 країн світу Україна представила звіт з оцінкою втрат від агресії Росії, які за попередніми оцінками становили на той момент понад 95 млрд. дол. США. Також був представлений план відновлення України, який будувався на принципах партнерства, фокусу на реформах, прозорості, демократичної участі, багатосторонньому партнерстві зацікавлених сторін, рівності та стійкості.

69

Україна оголосила про потребу в 750 млрд. дол. для реалізації 850 проєктів, при цьому 47% фінансування пропонувалось залучити в період 2023-2025 роки, а решту в період 2026–2032 роки.

Результатом URC 2022 стало оголошення пакетів допомоги на загальну суму 326,5 млн. євро від Нідерландів (200 млн. євро), Швейцарії (107 млн. євро), Данії (13,5 млн. євро), Швеції (6 млн. євро). Ці кошти становили менше 1% від оголошеного плану, але стали початком створення коаліції партнерів для відновлення України [80].

На URC 2023 у Лондоні велику увагу було приділено участь НУО в створенні Програм розвитку громад за принципом «знизу догори». Серед здобутків конференції: 50 млрд. євро від ЄС як новий середньостроковий інструмент підтримки; трирічна програма підтримки на 3 млрд. фунтів від Великої Британії; 1,76 млрд. дол. США за угодою із Світовим банком; 840 млн. євро від Європейського інвестиційного банку; 1,3 млрд. дол. допомоги від США; додаткові 381 млн. євро допомоги від Німеччини [81]. Експерти оцінили результати конференції як більше загальні, ніж конкретні. Разом з тим в Лондоні

було створено платформу для залучення бізнесу в програми відбудови України - Ukraine Business Compact.

На шляху підготовки до URC 2024 в Берліні були відбулись значимі події, зокрема створено Multi-agency Donor Coordination Platform, яка об'єднала 30 донорів та міжнародних організацій для координації їх роботи у відновленні України. Україна та Німеччина разом із 31 міжнародним партнером започаткували SME Resilience Alliance для узгодження політики, зміцнення інституцій та покращення доступу до фінансування для малого та середнього бізнесу в Україні [82].

Загалом під час конференції було укладено 110 міжнародних угод, серед яких ключовими є угоди в рамках інвестиційного компоненту Ukraine Facility на 1,4 млрд. євро; 823 млн. дол. США на підтримку енергетичного компоненту;

70

зобов'язання на 7 млрд. євро для SME Resilience Alliance, дофінансування гуманітарного розмінування більше 35 млн. дол. США [83].

Така динаміка результатів конференцій 2022-2024 років свідчить про велику увагу міжнародних партнерів до програм відновлення України та посилення стійкості її економіки в контексті євроінтеграції.

Конференція в Римі в 2025 році показала, що ця тенденція буде лише посилюватись. «Доказом цього стала ініціатива створення “Коаліції відновлення”, Європейського флагманського фонду для відбудови України, а також підписання низки конкретних угод, меморандумів та спільних заяв на загальну суму понад 3,5 мільярдів євро» [84]. В 2025 році Міністерство економіки України провело кампанію з реєстрацією представників бізнесу, громад та НУО для участі в URC 2025. За даними відкритих джерел представництво НУО було більше на конференції, ніж в попередні роки, загалом біля 10% від загальної кількості учасників [85]. На нашу думку, це говорить про присутність НУО в площині розвитку стратегічних ініціатив та партнерств глобального рівня. Велика роль в

підтримці такого руху належить МНУО.

Так, Socodevi, МНУО, кейс якої був розглянутий нами в розділі 3.1 в співпраці з італійськими та українськими партнерами організували в рамках URC 2025 сайд-івент: «Кооперативи для відновлення українського агропродовольчого сектора» [86]. В рамках події Міністр аграрної політики та продовольства України Віталій Коваль підписав Меморандум про співпрацю з Legasoop (Італія), а Legasoop, Socodevi, ГС «Бізнес мережа сільських жінок» та ДОГО «СКС» підписали меморандум про співпрацю між собою. Це є прикладом публічної дипломатії та розвитку рівноправного партнерства МНУО та національних НУО та наслідком стратегічної діяльності українських, канадських та італійських партнерів в період 2022-2025 років.

За ініціативи Президента Володимира Зеленського в 2022 році окремі країни почали брати під патронат відновлення певних областей України. І хоча ця

71

ініціатива не набула статусу Програмного документа на сьогодні можна говорити про певні сталі партнерства на рівні областей: Данія – Миколаївська область, Естонія – Житомирська область; Латвія, Франція, Бельгія та Президент Німеччини – Чернігівська область; Великобританія, Бельгія, Литва – Київська область та Київ; Чехія – Дніпропетровська область та Німеччина (земля Північний Рейн Вестфалія); Австрія та Нідерланди – Запорізька область; Італія – Одеська область.

На рівні міст України теж сформувались сталі партнерства на відбудову: Маріуполь – Греція; Харків – США, Туреччина; Рівне – Італія; Чернігів – Німеччина; Суми – Канада [87]. Орієнтуючись на ці партнерства українські НУО можуть більш фокусно ініціювати співпрацю з МНУО, яких підтримують донори тих чи інших країн.

Але безумовно вражаючим прикладом є солідарність українських областей у відновленні постраждалих громад Херсонської області [88]. Це, на нашу думку, говорить про готовність українського народу брати на себе відповідальність та інвестувати власні ресурси та людський капітал у відновлення України. Розвиток

партнерства з МНУО повинен стати важливим механізмом у відновленні України на принципах партнерства та європейських цінностей.

Висновки до розділу 3

Проведений аналіз кейсів діяльності міжнародних неурядових організацій в Україні у 2022–2025 рр. засвідчує, що партнерство з МНУО є одним із ключових чинників формування стійкості громад та посилення їхньої спроможності до відновлення в умовах війни. Порівняння підходів Oxfam GB та Socodevi демонструє два різні, але взаємодоповнювальні виміри співпраці: модель швидкого гуманітарного реагування (rapid response) та стратегічно орієнтоване довгострокове партнерство, спрямоване на економічний розвиток, розвиток кооперації та розширення можливостей локальних акторів.

72

Розгляд політики локалізації засвідчив її подвійний характер: з одного боку, вона задекларована в міжнародних угодах (зокрема, «Велика Угода» та «Велика Угода 2.0») та підтримується європейською політикою, а з іншого – її впровадження в Україні залишається обмеженим. Емпіричні дані свідчать про надзвичайно низьку частку гуманітарного фінансування, яка безпосередньо потрапляє до локальних НУО, попри вищу ефективність використання ресурсів на місцевому рівні. Додатковими бар'єрами виступають вимоги співфінансування, післяплати, заборона покриття безпекових витрат персоналу, а також конкуренція з боку міжнародних консалтингових структур. Водночас саме МНУО у багатьох випадках демонструють більшу готовність до партнерства й локалізації, ніж великі міжурядові організації.

Участь МНУО в процесах відновлення України, зокрема у форматі Ukraine Recovery Conference та донорських платформ, сприяє переорієнтації від суто гуманітарного підходу до відбудови на основі партнерства, європейських

цінностей і розширення ролі громадянського суспільства. Сайд-івенти, меморандуми про співпрацю, регіональні та муніципальні партнерства, а також ініціативи з підтримки кооперативів демонструють, що МНУО здатні виступати каталізаторами горизонтальних зв'язків між українськими громадами, урядами іноземних держав та міжнародними донорами. Внутрішня солідарність українських регіонів та готовність локальних акторів брати відповідальність за відбудову посилює аргумент на користь того, що розвиток партнерства з МНУО на засадах локалізації, прозорості та рівноправності має стати невід'ємним елементом стратегії повоєнного відновлення та євроінтеграції України.

73

ВИСНОВКИ

У кваліфікаційні роботі на основі поставлених завдань було проведено комплексне дослідження діяльності міжнародних неурядових організацій в Україні під час російсько-української війни, що дозволило зробити наступні висновки.

1. На основі аналізу наукових підходів та практики міжнародних відносин уточнено поняття та роль МНУО як акторів міжнародних відносин. Показано, що МНУО сьогодні виступають не лише додатковими виконавцями гуманітарних програм чи посередниками між донорами та державами-реципієнтами, а й самостійними політичними суб'єктами, здатними впливати на формування міжнародних норм, просувати цінності прав людини, сталого розвитку, гендерної рівності, зміцнювати транскордонні горизонтальні зв'язки. Для українського контексту це означає включення МНУО до кола ключових стейкхолдерів безпекової, гуманітарної та відбудовчої політики.

2. Розглянуто базові засади та сучасні концепції діяльності МНУО, серед яких особливе місце посідає підхід локалізації. З'ясовано, що еволюція концепцій відображає перехід від класичної моделі донорської допомоги до партнерської моделі співпраці, в якій локальні організації та громади розглядаються як рівноправні суб'єкти. Показано, що російсько-українська війна стала

каталізатором прискореної адаптації МНУО до нових умов: посилюється увага до стійкості громад, психосоціальної підтримки, розвитку локальних інститутів та економічної спроможності вразливих груп.

3. Узагальнено нормативні вимоги та форми діяльності МНУО в Україні. На основі аналізу законодавства України, підзаконних актів та міжнародних угод окреслено правові режими, в межах яких діють МНУО: реєстрація представництв, акредитація проєктів міжнародної технічної допомоги, вимоги до фінансової звітності, податкові пільги, режими гуманітарної допомоги тощо. Виявлено низку

74

колізій і прогалин, зокрема щодо статусу тих МНУО, які працюють через локальних партнерів без реєстрації представництва, що створює додаткові адміністративні труднощі, але водночас стимулює розвиток формату партнерських мереж.

4. Проаналізовано показники діяльності МНУО в Україні в 2014–2025 роках у проєктах технічної допомоги та гуманітарної підтримки. На основі узагальнення статистичних даних, відкритих звітів показано зростання кількості проєктів, скорочення їх середньої тривалості та тенденцію до диверсифікації напрямів підтримки – від класичної гуманітарної допомоги до цифровізації, підтримки малого та середнього бізнесу, розвитку сільських територій, жіночого підприємництва, кооперації тощо. З’ясовано, що після 2022 року посилився безпековий вимір мотивації донорів, а проєкти МНУО дедалі частіше інтегруються у рамку євроінтеграційних реформ та відбудови.

5. Досліджено особливості формування та розвитку партнерства міжнародних і локальних громадських організацій на основі кейс-стаді Oxfam GB (проєкт CASE) та Socodevi (проєкт WeProsper та інші ініціативи). Порівняльний аналіз засвідчив існування двох типів партнерства: оперативного, орієнтованого на швидку відповідь на гуманітарну кризу, та стратегічного, спрямованого на довгостроковий інституційний розвиток, адвокацію, зміну законодавства. Виявлено, що найвищі результати досягаються там, де МНУО поєднують

підтримку окремих домогосподарств, розвиток кооперативів та залучення локальних партнерів до формування національної політики.

6. Розкрито роль МНУО у відновленні України в контексті глобальних і регіональних ініціатив – Ukraine Recovery Conference, донорських координаційних платформ, регіональних та муніципальних партнерств. Показано, що МНУО є важливими акторами не лише в гуманітарному, а й у дипломатичному вимірі: вони формують міжнародні коаліції підтримки України, просувають наративи про український досвід спротиву та відбудови, сприяють включенню українських

75

НУО до глобальних мереж. Особлива увага приділяється тому, що локалізація і партнерство з МНУО мають стати складовою національної стратегії відновлення та регіонального розвитку, а інформаційна прозорість і розвиток людського капіталу у сфері управління проєктами МТД – критично важливими передумовами підвищення ефективності допомоги.

Узагальнюючи результати дослідження, можна стверджувати, що МНУО в умовах російсько-української війни еволюціонують від ролі «екстрених рятівників» до партнерів у формуванні стійкості та відбудові України. Подальший розвиток співпраці між міжнародними та українськими організаціями на засадах локалізації, довіри, взаємної відповідальності та прозорості слід розглядати як один із ключових чинників успішної євроінтеграції та побудови стійкої, демократичної та безпечної України.

76

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Archer C. International Organizations. London: Routledge, 2001. 204 p.
<https://doi.org/10.4324/9780203192276>.
2. Кармазіна М., Шурбована О. «Інститут» та «інституція»: проблема розрізнення понять. *Політичний менеджмент*. Київ, 2006. № 4. С. 10–19. URL:
<http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/9611/02->

Karmazina.pdf?sequence=1.

3. Klabbers J. The EJIL Foreword: The Transformation of International Organizations Law. *European Journal of International Law*. Oxfors, 2015. Vol. 26, № 1. С. 9–82. 4. International organization. *Britannica*. URL: <https://www.britannica.com/topic/international-organization> (дата звернення: 20.11.2025).
5. Schmalenbach K. International Organizations or Institutions. *Oxford Public International Law*. 2020. URL: <https://opil.ouplaw.com/display/10.1093/law:epil/9780199231690/law-9780199231690-e499?prd=MPIL> (дата звернення: 20.11.2025).
6. The Yearbook of International Organizations. *Union of International Associations*. URL: https://uia.org/yearbookonline?qt-yb_intl_orgs=1#qt-yb_intl_orgs (дата звернення: 20.11.2025).
7. Участь у міжнародних організаціях. *Міністерство закордонних справ України*. 2024. 10 квіт. URL: <https://mfa.gov.ua/mizhnarodni-vidnosini/uchast-u-mizhnarodnih-organizaciyah> (дата звернення: 20.11.2025).
8. Non-Governmental Organization (NGO). *UNDP. Programme and Operations Policies and Procedures*. URL: <https://popp.undp.org/taxonomy/term/6216> (дата звернення: 20.11.2025).
9. Leverty S. NGOs, the UN and APA. *American Psychological Association*. URL: [https://www.apa.org/international/united-nations/publications#:~:text=The%20United%20Nations%20\(U.N.\)%20defines%20a%20non%2Dgovernmental,civil%20society%20stakeholders%20at%20the%20community%20level](https://www.apa.org/international/united-nations/publications#:~:text=The%20United%20Nations%20(U.N.)%20defines%20a%20non%2Dgovernmental,civil%20society%20stakeholders%20at%20the%20community%20level) (дата звернення: 20.11.2025).
10. Ahmed S., Potter D. M. NGOs in International Politics. Bloomfield, CT: Kumarian Press, 2006. p.16. URL: <https://www.riener.com/uploads/553a974604891.pdf> (дата звернення: 20.11.2025).

11. Worldwide NGO Directory. *WANGO*. — URL: <https://www.wango.org/resources.aspx?section=ngodir#tab1> (дата звернення: 01.11.2025).
12. Large NGOs: The Most Influential and Impactful Non-Governmental Organisations. *NGO Finance Hub*. URL: <https://ngofinancehub.com/large-ngos/> (дата звернення: 01.11.2025).
13. World Vision International: офіційний вебсайт. URL: <https://www.wvi.org/> (дата звернення: 01.11.2025).
14. What's next is up to all of us. 2024 Annual Impact Summary. *Mercy Corps*. URL: https://www.mercycorps.org/sites/default/files/2025-03/2024_annual_report.pdf (дата звернення: 01.11.2025).
15. Oxfam International: офіційний вебсайт. URL: <https://www.oxfam.org/> (дата звернення: 01.11.2025).
16. BRAC: офіційний вебсайт. URL: <https://www.brac.net/> (дата звернення: 01.11.2025).
17. International Rescue Committee: офіційний вебсайт. URL: <https://www.rescue.org/> (дата звернення: 01.11.2025).
18. Бевза Ю. П., Демчик Н. П., Мота А. Ф. Міжнародне право (у схемах і таблицях): навч. посібник. Хмельницький: Видавництво НАДПСУ, 2023. 138 с. URL: https://dspace.nadpsu.edu.ua/bitstream/123456789/3249/1/mizhnarodne_pravo_she_my_demchik_elektronne_vydannja.pdf (дата звернення: 01.11.2025).
19. Functionalism. *EBSCO*. 2024. URL: <https://www.ebsco.com/research-starters/social-sciences-and-humanities/functionalism> (дата звернення: 12.11.2025).
20. Non-governmental organisations. *European Commission. Employment, Social Affairs & Inclusion*. URL: https://employment-social-affairs.ec.europa.eu/policies-and-activities/international-partners-and-agencies/non-governmental-organisations_en

(дата звернення: 12.11.2025).

21. United Nations Charter (full text). *United Nations*. URL:

<https://www.un.org/en/about-us/un-charter/fulltext#:~:text=Article%2071.%20The%20Economic%20and%20Social%20Council,the%20Member%20of%20the%20United%20Nations%20concerned> (дата звернення: 12.11.2025).

22. Resolutions. *United Nations. Economic and Social Council*. URL:

<https://ecosoc.un.org/en/documents/resolutions> (дата звернення: 11.11.2025).

23. UNDEF funds, helps design, manages, mentors and generates civil society projects for democracy. *United Nations. Democracy Funds*. URL:

<https://www.un.org/democracyfund/> (дата звернення: 12.11.2025).

24. The United Nations and NGOs: together since 1945. *OMSAC*. 2023. 31 трав. URL:

<https://www.omsac.org/post/the-united-nations-and-ngos-together-since-1945> (дата звернення: 12.11.2025).

25. Introduction to ECOSOS Consultative Status. *United Nations. Economic and Social Council*. URL: <https://ecosoc.un.org/en/ngo/consultative-status> (дата звернення: 12.11.2025).

26. Non-governmental organisations. *European Commission. Employment, Social Affairs & Inclusion*. URL: https://employment-social-affairs.ec.europa.eu/policies-and-activities/international-partners-and-agencies/non-governmental-organisations_en (дата звернення: 11.11.2025).

79

27. NGOs legal UN-recognition. *Freemindtronic*. 2024. 15 трав. URL: <https://freemindtronic.com/ngos-legal-un-recognition/> (дата звернення: 21.11.2025).

28. У Росії набрав чинності закон, що дозволяє масово оголошувати людей «іноагентами». *Радіо Свобода*. 2022. 1 груд. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-rosia-inoahenty/32157473.html> (дата

звернення: 12.11.2025).

29.Іноземні агенти в росії: найбільше фізичних осіб у реєстр додали у 2023 році.

Слово і Діло. Аналітичний портал. 2025, 13 трав. URL:

<https://www.slovoidilo.ua/2025/05/13/infografika/polityka/inozemni-ahenty-rosiyi-najbilshe-fizychnyx-osib-reyestr-dodaly-2023-roczy> (дата звернення: 12.11.2025).

30.Slim H. Humanitarian resistance: Its ethical and operational importance

Humanitarian Practice Network. 2022. 20 квіт. URL:

<https://odihpn.org/en/publication/humanitarian-resistance-its-ethical-and-operational-importance/> (дата звернення: 12.11.2025).

31.Ukraine refugee crisis exposes racism and contradictions in the definition of human.

The Conversation. 2022. 21 бер. URL: <https://theconversation.com/ukraine-refugee-crisis-exposes-racism-and-contradictions-in-the-definition-of-human-179150> (дата звернення: 01.11.2025).

32.Busari S., Princewill N., Nasinde Sh., Tawfeeq M. Foreign students fleeing Ukraine say they face segregation, racism at border. *CNN.* 2022, 4 бер. URL:

<https://edition.cnn.com/2022/02/28/europe/students-allege-racism-ukraine-cmd-intl> (дата звернення: 01.11.2025).

33.Gathara P. Covering Ukraine: A mean streak of racist exceptionalism. *Al Jazeera Opinions.* 2022. 1 бер. URL:

<https://www.aljazeera.com/opinions/2022/3/1/covering-ukraine-a-mean-streak-of-racist-exceptionalism> (дата звернення: 01.11.2025).

80

34.Lamont C. Research Methods in International Relations. 2-ге вид. — London; Los Angeles: SAGE Publications, 2022. 304 p. URL:

<https://ru.scribd.com/document/708881781/Research-Methods-in-International-Relations-2nd-Ed-230623-082354>.

35.International Organizations and Research Methods: An Introduction / eds. F. Badache, L. R. Kimber, L. Maertens. Ann Arbor: University of Michigan Press,

2023.

URL:

<https://library.oapen.org/bitstream/handle/20.500.12657/64038/9780472903542.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.

36. Податковий кодекс України: Закон України від 19.05.2011 р. № 3393-VI. Дата оновлення 26.11.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (дата звернення: 28.10.2025).
37. Про особливості податкового обліку нерезидентів в Україні. *Головне управління ДПС у Вінницькій області*. 2025. 24 черв. URL: <https://vin.tax.gov.ua/media-ark/news-ark/908644.html> (дата звернення: 28.10.2025).
38. Про систему валютного регулювання і валютного контролю: Закон України від 01.06.2012 № 15-93. Втратив чинність 07.02.2019. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/15-93/ed20120601/find/sp:dark:max100?text=%CD%E5%F0%E5%E7%E8%E4%E5%ED%F2%E8#w1_1 (дата звернення: 01.10.2025).
39. Порядок реєстрації іноземної неприбуткової організації в Україні в умовах воєнного стану. *Головне Управління ДПС у Київській області*. 2022. 8 лип. URL: <https://kyivobl.tax.gov.ua/media-ark/local-news/595021.html> (дата звернення: 01.10.2025).
40. Реєстрація (акредитація) відокремленого підрозділу іноземної організації. *Портал Дія. Діяльність бізнесу та громадських формувань*. URL: <https://guide.diia.gov.ua/view/derzhavna-reiestratsiia-akredytatsiia-vidokremlenoho->